

ДЕРЕВО
СУПЬНО
КОРНЯМ

**ԾԱՌԸ
ԱՐՄԱՏԵՆԵՐՈՎ Է
ՈՒՓԵՂ**

ՌՈՍՏՈՎԻ ԳՐԻԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ИЗДАНО
РОСТИЗДАТОМ

НЕЗРЯ СЛОВО МОЛВИТСЯ

Пословицы и поговорки... Сколько их уже записано, собрано, издано?! Но интерес к ним ни у собирателей, ни у любителей устного народного творчества не иссякает, как и не иссякают сами родники метких и мудрых слов, которые «зря не молвятся». И потому, наверно, каждый новый сборник пословиц и поговорок не залеживается на полках книжных магазинов.

Так случилось и с небольшой книжкой «Дерево сильными корнями», где собраны пословицы и поговорки армян Дона, записанные журналистом Шагеном Шагиняном. Она выпущена Ростовским книжным издательством всего несколько недель назад, но уже почти разошлась, хотя ее тираж и не мал — 30 тысяч экземпляров.

Интерес к этому сборнику понятен. Ведь в собранных здесь пословицах и поговорках отражены не только богатство языка народа, имеющего своеобразную историю, но и почти все явления социально-политической и общественной его жизни, экономические, правовые и бытовые отношения людей, на протяжении многих веков сторванных от своей родины. Девять столетий минуло с той поры, когда предки донских армян были

изгнаны с родных земель турками-сельджуками, а затем и татаро-монголами. Много горя и страданий выпало на их долю во время переселений из Армении в Прикаспийские степи, потом в Крым и Россию, пока почти 200 лет назад они не обосновались на Нижнем Дону и не обрели здесь вторую родину. Тема любви к Отчизне, тоски по ней красной нитью проходит через весь сборник: «На чужбине и день равен году», «И хлеб и вода изгнанника — горьки», «Родина — мать, чужбина — мачеха», «Без корня и полынь не растет» и т. д.

Народ, подчеркивает в предисловии к сборнику известный знаток армянского фольклора Геворг Эмин, не только выдержал вековое горе, не только не ожесточился от этого и не стал каменным, но стал человечнее, мягче, добрее. «На добро отвечать добром — дело каждого, а на зло — добром — дело отважного», «Дом не мой, а того, кто дверь откроет», «В мире жить — мирно жить» — гласит народная мудрость, подчеркивая такие национальные черты, как миролюбие и гостеприимство.

В сборнике читатель найдет много глубокомысленных, оригинальных пословиц и поговорок о труде и смекалке, о

дружбе и товариществе, правдивости и честности, смелости и мужестве: «Ближе к хлебу — дальше от сна», «Человек для труда создан», «Дерево сильно корнями, а человек — друзьями», «Когда у соседа свадьба, раскрывай свои двери пошире», «Шуба хороша новая, а друг — старый», «Прямая стена не рухнет». Большой отличительной силой отличаются и изречения, высмеивающие людские пороки, собранные в отдельном разделе.

Пословицы и поговорки донских армян в основном сохранили самобытный национальный колорит. Вместе с тем на протяжении многих веков, общаясь с другими народами, армяне Дона восприняли от них многие обычаи. Это наложило отпечаток и на устное творчество. Некоторые пословицы и поговорки других братских народов, особенно русского, прочно привились и закрепились на армянской почве, видоизменившись в соответствии с традициями разговорной речи армян. И очень жаль, что при их переводе на русский язык не всегда удалось сохранить национальную окраску. Этим и объясняется то, что отдельные из поговорок, представленных в сборнике, звучат не вполне оригинально.

А. МАКСИМЕНКО.

*«Донский Вестник»
3. 11. 73*

е. Концерт советской
 19.50 — Цветное теле-
 «Тени исчезают в
 ». Телевизионный мно-
 ный художественный
 5-я серия. 21.00 —
 Информационная про-
 21.30 — А. Корнейчук.
 Кречет». Спектакль
 вского государственно-
 мического театра име-
 евченко. 23.00 — Цвет-
 телевидение. Чемпионат
 о современному пяти-
 По окончании — Но-

РАЯ ПРОГРАММА
 — Программа передач.
 «Лесная симфония».
 — популярный фильм.
 — «Книжная лавка».
 «Москва и москвичи».
 рение. 19.35 — «Завод:
 в и я». «Штаб творче-
 передача третья. 19.55
 г Муслим Магомаев».
 гвенный фильм. 21.10
 ыкальные вечера»: Иг-
 гислав Ростропович.

ГЕЛЬСТВУ «МОЛОТ»

РЕБУЮТСЯ

Я МАШИНИСТКА,
 РОМОНТЕР,
 ИЩИЦЫ НА ПЕЧАТ-
 ШИНАХ,
 АКИ,
 ИЦЫ,
 ОВЩИЦЫ БУМАГИ,
 ИКИ в цехи,
 ЛЬЩИК МАШИН.
 РЫ 1, 2-го классов,
 ЛЕСАРЬ.

В ДОМ ОТДЫХА
 сезонную работу
 НЫЕ РАБОЧИЕ.
 заться: Буденновский,
 гаж, в отдел кадров.
 2

ЭЛЕКТРОМОНТАЖ»

РЕНДУЕТ

оворам КОМНАТЫ и
 МНАТ для проживания
 мужчин.
 ЕДЛОЖЕНИЕМ ОБРА-
 ул. Мечникова, 37, от-
 ов.

802

роду». 18.00 — «Латва: дни,
 часы, минуты». 18.15 — Для
 детей. Мультфильм. 18.30 —
 «День Дона». 18.50 — В
 эфире — «Молодость»:
 19.50 — Цветное телевидение.
 «Тени исчезают в полдень».
 Телевизионный многосерийный
 художественный фильм. Ше-
 стая серия. 21.00 — «Время».
 Информационная программа.
 21.30 — Авторский вечер ком-
 позитора В. Терентьева. По
 окончании — Новости.

ВТОРАЯ ПРОГРАММА

17.20 — Программа передач.
 17.25 — Для детей. «Веселый
 ветер». 18.00 — Новости. 18.10
 — Цветное телевидение. «Ма-
 стера оперной сцены». Елена
 Сулиотис. 18.55 — Для детей.
 Киноклуб «Мультик». 19.30 —
 «Новатор». Тележурнал. 20.05
 — «Для вас, труженики села».
 Концерт. 20.35 — Документаль-
 ный фильм. 20.55 — «Деревен-
 ский детектив». Художествен-
 ный фильм.

Первомайский райком
 КПСС с глубоким прискор-
 бием извещает о трагиче-
 ской гибели председателя
 Первомайского райкома
 ДОСААФ подполковника за-
 паса

МОЛОВИЧКО

Ивана Денисовича

и выражает соболезнование
 семье и родственникам по-
 койного.

Коллектив Ростовской
 высшей партийной школы
 глубоко скорбит по поводу
 смерти члена КПСС с 1932
 года, персонального пен-
 сионера союзного значенил,
 бывшего директора высшей
 партийной школы

ЗАМУРАЕВА

Ивана Николаевича

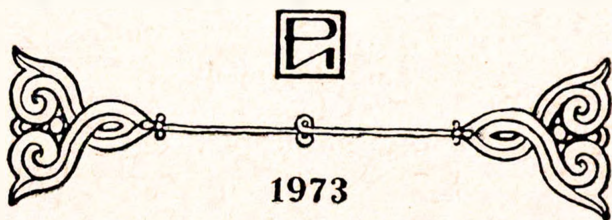
и выражает глубокое собо-
 лезнование семье и близ-
 ким покойного.

Первомайский райком
 КПСС с глубоким прискор-
 бием извещает о смерти
 бывшего секретаря Перво-
 майского райкома партии

ЗАМУРАЕВА

Ивана Николаевича

и выражает соболезнование
 семье и близким покойного.

ԾԱՌԸ
ԱՐՄԱՏՆԵՐՈՎ Է
ՈՒԺԵՂ

ԴՈՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱՌԱԾՆԵՐՆ
ՈՒ ԱՍԱՑՎԱԾՔՆԵՐԸ

Գրի առավ
և կազմեց
ՇԱՀԵՆ ՇԱՀԻՆՅԱՆԸ

ՌՈՍՏՈՎԻ
ԳՐՔԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
1973

ДЕРЕВО СИЛЬНО КОРНЯМИ

**ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ
АРМЯН ДОНА**

**Записал
и составил
ШАГЕН ШАГИНЯН**

**РОСТОВСКОЕ
КНИЖНОЕ
ИЗДАТЕЛЬСТВО
1973**

Дерево сильно корнями.

Ш — 152 Предисл. Г. Г. Эмина, Ростиздат, 1973.

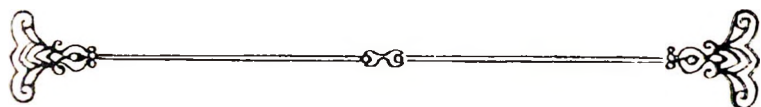
104 с.

На тит. л.: пословицы и поговорки армян Дона, записал и составил Шаген Шагинян.

Настоящий сборник знакомит читателя с одной из интереснейших сторон народного творчества — с пословицами и поговорками, в которых, как в капле воды, отразилась многовековая история народа. Рядом с русскими текстами даются тексты на армянском языке.

С (Арм)

Пословицы и поговорки занимают особое место в устном народном творчестве донских армян. В них ярко отразились почти все явления социально-политической и общественной жизни народа, его экономические, правовые и бытовые отношения. Являясь составной частью разговорной речи, они воплотили в себе все богатство образного народного слова, народного языка.

Донские армяне создали много глубокомысленных, содержательных пословиц о труде и смекалке, о дружбе и товариществе, о браке и семье, о смелости, находчивости, отваге, мужестве, правдивости и честности. Нет такой области деятельности или черты человеческого характера, которые не были бы запечатлены в пословицах и поговорках.

...Девять веков прошло с тех пор как изгнанные турками-сельджуками, а затем и татаро-монголами армяне покинули свою родину, однако их пословицы и поговорки в основном сохранили самобытный национальный колорит, хотя у донских армян встречаются также пословицы и поговорки, заимствованные у других народов. Это обусловлено обстоятельствами их жизни, условиями, соз-

данными окружением. Не могли пройти бесследно переселения из Армении в прикаспийские степи, затем в Крым и Россию, пока почти двести лет назад они не обосновались навсегда на Нижнем Дону и не прикипели душой к донскому краю. Вынужденные кочевать с места на место, жить среди других народов, донские армяне забыли некоторые свои обычаи и традиции, восприняли многое от окружающих народов. Общение с другими народами совершенствовало и обогащало разговорную речь, а заимствованные пословицы и поговорки настолько прочно прививались и закреплялись на армянской почве, что народ принимал их как вполне оригинальные.

Армянский народ не только один из самых древних в мире, но и один из самых многострадальных. Войны, нашествия чужеземных захватчиков, изгнания и переселения... и если, несмотря на все это, смог он устоять и дойти до своего возрождения, то в этом, безусловно, ему помогли трудолюбие и упорство, тяга к свету и учению, любовь к родной земле и языку, его надежда и неистребимая вера в светлое будущее. И в первую очередь — интернационализм, любовь к другим народам и вечное стремление жить в дружбе с ними. Все эти черты, как в капле воды, отражаются в его народном творчестве, в частности, в пословицах и поговорках. Вместе с тем обстоятельства истории армян определили тему изгнания и переселения, тему тоски по родине и любви к ней как самую распространенную в армянских песнях, стихах, пословицах, таких, как «На чужбине и день равен году», «И хлеб и вода изгнанника горьки», «Родина — мать, чужбина — мачеха», «Человек без родины, что соловей без песни», «Без корня и

попынь не растет» и т. д. Они, словно строки из знаменитого «Журавля» — созданной еще в средневековье песни изгнанника-армянина, которую армяне веками так много и часто пели, что она чуть ли не стала неофициальным гимном нашего народа, гимном тоски и печали...

О горе и страданиях, которые выпали на долю армян, свидетельствует пословица «Горе дали гограм — не выдержали; тогда его людям передали». Передали, и народ армянский не только выдержал это вековое горе, не только не ожесточился от этого и не стал каменным, но стал человечнее, мягче, добрее.

Воистину: на добро отвечать добром — дело каждого, а на зло добром — дело отважного!

Да, только отважный народ мог после стольких страданий устами своего сына-поэта сказать:

И пусть подносят желчь тебе —
Ты сахар дай, Саят-Нова!

Или устами своих многострадальных матерей слагать такую добрую молитву, переложенную впоследствии в стихи Аветиком Исаакяном:

Пусть прежде всех поможет господь
Всем дальним странникам, всем больным,
Пусть после всех поможет господь
Тебе, мой бедный изгнанник, мой сын...

Очень характерна в этом смысле и поговорка, созданная армянскими крестьянами, являющаяся верхом понятия гостеприимства: «Дом не мой, а того, кто дверь откроет». Для того чтобы полностью оценить эту поговорку, надо помнить, что это говорит хозяин, дом которого не раз безжалостно грабили и разрушали «непрошенные гости», не сумев, однако, истребить доброту и широту его души.

Такой, готовый жертвовать всем для других, человек не мог, конечно, гневно не осуждать тот мир купли-продажи, где не признают ни отца, ни мать и где иной эгоист для того «чтобы жарить шашлык, готов спалить стог сена соседа».

В борьбе против зла ему придавала силу та светлая вера, что «коль станет село — ломает бревно» и что бы ни случилось — мир будет принадлежать труженику!

... Значение сборников пословиц и поговорок разных народов и в том, что они показывают те разные пути прошлого, по которым пришли к сегодняшнему единому для всех пути дружбы и братства, и те, общие для всех народов светлые мечты и чаяния, выраженные в стихах, песнях, пословицах, которые ускорили этот трудный путь из бездны страдания в прошлом к счастью будущего.

«Черные буквы (письменность) красные дни приносят», — сказал в старину наш народ, несмотря на бесчисленные бедствия, создавая нетленные сокровища духовных ценностей, в том числе свыше 25 тысяч бесценных рукописей (это лишь то, что уцелело и дошло до нас). Сейчас они изучаются во всем мире, являясь, по словам В. Я. Брюсова, «аттестатом благородства» нашего народа.

Эта книга — книга пословиц и поговорок армян Дона — одна из крохотных частиц этого сокровища, которое поможет дальнейшему сближению народов и их культур.

А есть ли на свете что-либо благороднее, чем братание народа с народом и песни с песней?!

ГЕВОРГ ЭМИН

УСТАМИ НАРОДА

1. Вздохнуть всем миром — ветер подымет.
2. В мире жить — мирно жить.
3. Голос народа сильнее грохота пушек.
4. Каждая птица своей стаи держится.
5. Коль встанет село — сломает бревно.
6. Лучше идти со всем селом в неволю, чем одному на большую свадьбу.
7. Одной рукой в ладоши не хлопнешь.
8. С народом и в черный день праздник.
9. Трудно сломать веник, а прутья по одному — легче легкого.

10. Громче всего петух поет в своем курятнике.
11. Без корня и полынь не растет.
12. Могила изгнанника сравнивается с землей.

13. На чужбине и день равен году.
14. Нет постели лучше домашней.
15. Родина — мать, чужбина — мачеха.
16. Скитальца скиталец поймет.
17. И хлеб и вода изгнанника горьки.
18. Хорошая роза на родной земле растет.
19. Человек без родины, что соловей без песни.

20. Дерево сильно корнями, а человек — друзьями.
21. Друг смотрит тебе в лицо, а враг — на ноги.
22. Когда у соседа свадьба, раскрывай свои двери пошире.
23. Не бойся умного врага, бойся глупого друга.
24. Поверь слову друга, но стой на своем.
25. Покупаешь дом — выбирай соседа.
26. Птица радуется своим крыльям, а человек — друзьям.
27. Своих друзей наживай, но и отцовских не теряй.
28. С другом пируй, но не торгуй, с врагом торгуй, но не пируй.
29. Сдружиться — ровнями стать.
30. Согласному стаду волк не страшен.
31. Хороши старое вино и старый друг.
32. Чего себе не желаешь, того и другу не желай.

33. Человека узнают по его друзьям.
34. Чужому — половину, другу — все.
35. Шуба хороша новая, а друг — старый.

36. Ближе к хлебу — дальше от сна.
37. Бычок, что в репях, всегда сыт.
38. В лес не пойдешь — орехов не наберешь.
39. Дело что конь: сел — поехал, слез — остановился.
40. Доброе начало — половина дела.
41. Если дело не делать десятью пальцами, на десять лет растянется.
42. Если человек захочет, гору на гору поставит.
43. Захотеть — половину дела сделать.
44. Изготовить кувшин смогут многие, да не все к нему ручку приделают.
45. Капля по капле и камень долбит.
46. Не спеши языком, торопись делом.
47. Рабочая рука милостыню не просит.
48. Рабочей лошади добавляют овес, ленивой — кнут.
49. Слаще всех плодов — плоды труда.
50. Труд и горы сравнивает.
51. У бога проси, но лопату из рук не выпускай.
52. У всякого дела начало трудное.
53. Хороший пастух и от барана сало получит.
54. Человек для труда создан.

55. Жемчуг и в грязи не теряет цены.
56. Иной человек целого мира стоит, а есть и такой, что осла не стоит.
57. Чистое золото не чернеет.
58. И кошка в беде львом становится.
59. Мужество украшает человека.
60. На добро отвечать добром — дело каждого, а на зло добром — дело отважного.
61. Он от острой сабли лица не отвернет.
62. У каждого человека в сердце лев сидит.

63. Добрая слава дороже богатства.
64. Доброе имя дороже сокровищ мира.
65. Лучше потерять глаз, чем доброе имя.
66. О добром деле плохо не говорят.
67. Совесть без зубов, а загрызет.
68. Цельное масло под водой не останется.
69. Честность на базаре не продается.

70. В доме повешенного о веревке не говорят.
71. Верблюда с ложки не поят.
72. Вычерпывая ложкой, воды в море не убавишь.
73. Когда нет коня — и осел хорош.
74. Не трясина дерево, с которого уже сняты плоды.

75. О прошедшем дне не жалеют.
76. Поехать на мельницу на осле, если нет коня, — не позор.
77. Прежде чем ударить собаку, вспомни о ее хозяине.
78. Прежде чем войти, подумай, как выйти.
79. Спеша за всадником — пешего всегда догонишь.
80. Чем быстрее убьешь волка, тем меньше от него вреда.
-
81. Внимательно послушаешь — многому научишься.
82. Знай много — говори мало.
83. Помни: у тебя два уха и один язык, чтобы дважды слушать, но раз говорить.
84. Прямая стена не рухнет.
85. Пусть ты мудрец, но если чего не знаешь, и у глупца не стыдись спросить.
86. Тысяча неправд не стоит одной правды.
87. У плодоносящего дерева ветки низко свисают.
-
88. Волку ягненка не доверишь.
89. В пасть собаки палец не клади.
90. Кто лижет нож — порежет язык.

91. Кто обжегся на молоке, тот дует и на мацун*.
92. Остерегайся воды, которая не шумит и не журчит.
93. Подальше положишь — поближе возьмешь.
94. Подходи к собаке сзади, к коню — спереди.
95. С собакой дружи, но палку из рук не выпускай.
96. Вместо того чтобы раскрывать рот, открой глаза.
97. Сначала кур считают, потом корм задают.
98. Едешь на день, захвати хлеба на неделю.
99. Считанных овец волк не ест.
100. Трава не колет брюхо вола.
101. Чем больше теста, тем больше хлеба.
102. Если бы ум содержался в бороде, то пророком мог бы стать и козел.
103. Незрелый ум что мельница без воды.
104. Птице — крылья, человеку — разум.
105. С умом и дело спорится.
106. Чем с дураком пировать, лучше с умным камни таскать.

---

* Мацун — кислое молоко, простокваша.

107. Знание — золотой браслет.
108. Лучше знание, чем богатство.
109. Хочешь знать больше — меньше спи.
110. Черные буквы * красные дни приносят.

111. Говорить — серебро, слушать — золото.
112. Длинный язык укорачивает жизнь.
113. Доброе слово дом строит, а злое — разрушает.
114. Доброе слово — весенний день.
115. Иное слово и с пудом меда не проглотить.
116. Кто говорит — сеет, кто слушает — пожинает.
117. На людях даже хвост ослу не обрежешь: одни будут кричать коротко, другие — длинно.
118. Недобрая весть птицей летит.
119. Не стыдно молчать, коль нечего сказать.
120. Пока меч поспел, язык голову снес.
121. Рана от ножа заживает, рана от языка — нет.
122. Сладкая речь даже змею из норы выманит.
123. Слово рождает слово.
124. Слово и на гору поднимет, и с горы спустит.
125. Слово и спасает, и убивает.
126. Слово и дело — братья.

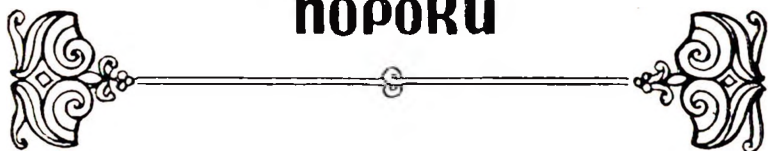
* Имеется в виду письменность.

127. Слово, пока оно во рту, — твое, а как вылетит — чужое.
128. Слово не стрела, а сердце ранит.
129. Хороши длинная веревка и короткая речь.
130. Зачем тянуть: «Сим... Сим...», — скажи сразу «Симавон» *.
131. Язык без костей, но кости разгрызает.

---

* Симавон — мужское имя.

ЛЮДСКИЕ ПОРОКИ

132. Когда он врет, даже осел в стойле ревет.
133. Копье в мешке не спрячешь.
134. Лжец должен свидетеля всегда при себе держать.
135. Лживый хоть и правду скажет, не поверят.
136. Лиса вызвалась курятник стеречь.
137. Ложь — ремесло черта.
138. Месяц март за день семь жен меняет.
139. Не дотянулась кошка до мяса, крикнула:
«Сегодня пятница» *.
140. Обманом далеко пойдешь, да назад не вернешься.

---

* По канонам христианской веры пятница — постный день.

141. После того как сломается арба, многие возьмутся указывать дорогу.
142. Путь лжеца короток.
143. Раз солжешь — на всю жизнь лгуном останешься.
144. Соврешь — не умрешь, да больше не поверят.
145. Солжет — и глазом не моргнет.
146. У лжеца дом сгорел — никто не поверил.
147. У лжеца свеча горит только до полуночи (т. е. рано или поздно он попадетсЯ).
148. Бьет и по гвоздю, и по подкове.
149. В чьи сани сядет, того и песни поет.
150. Идет в баню — похваливает трубу, идет на свадьбу — зурну.
151. На языке — мед, в сердце — яд.
152. Ночью ворует, а днем говорит: «Господи, помилуй».
153. С волком ягненка задирает, а с хозяином оплакивает.
154. Скалу увидит — становится козой, воду увидит — оборачивается рыбой.
155. Волку — пасмурный день, вору — темная ночь.
156. Вор у вора украл, — даже бог удивился.
157. Вор для вора — засада.
158. Вор что заяц — и во сне дрожит.
159. Вор что заяц — и своей тени боится.

160. В стаде завелся волк — горе тому, у кого одна овца.
161. Если вор домашний, он вола через дымоход уведет.
162. Если бы можно было обогатиться воровством, мышь была бы богаче всех.
163. Краденое мыло быстро измыливается.
164. Кто с вором живет, тот научится воровать.
165. Кто ворует летом — признается в этом зимой.
166. Ловкий вор и хозяина в воровстве уличит.
167. Нашел — не сказал, значит — украл.
168. Ночного вора днем ловят.
169. У вора язык короткий.
170. Укравший яйцо украдет и лошадь.
171. Вино человека не убивает, но до собачьей жизни доводит.
172. Водка, вино — гай-гай, счет-подсчет — вай-вай.
173. Напоили козла вином — пошел с волком драться.
174. Пировали — веселились, подсчитали — прослезились.
175. Пунш и немного сделает соловьем.
176. Мух бережет, пчел убивает.

177. Нашел в мусоре стекляшку, думает, что жемчуг.

178. Он между двумя ослами овес разделить не может.

179. В дождливый день много найдется желающих напоить кур.

180. Для лентяя семь воскресений на неделе.

181. Кто летом в тени лежит, зимой голодает.

182. Лежи под деревом хоть год, груша в рот не попадет.

183. Ленивому каждый день праздник.

184. Ленивая птица в дождь выходит из гнезда.

185. Руки лентяя всегда к еде тянутся.

186. Летом не поработаешь, зимой без хлеба останешься.

187. Сонливый да ленивый — родные братья.

188. Труженику — день, лентяю — тень.

189. У лентяя «завтра» не кончаются.

190. Я — ага, ты — ага *, а кто будет нам муку молоть?

191. Белые руки чужой труд любят.

192. Был бы мед — мухи из Багдада прилетят.

193. В воду не лезть — и рыбки не съесть.

---

* Ага — барин, господин. У донских армян — старший брат.

194. Где матаг* раздают, там он половник.
195. Двор кривой, потому и корова не дает молока.
196. Ему о деле говорят, а он о похлебке думает.
197. Кто дом не строил, тот думает, что стены из земли вырастают.
198. Муку мололи мы, а пахлаву съели другие.
199. Не разобьешь ореха — не съешь и ядра.
200. Отцовское ест, материнское одевает.
201. Рубить упавшее дерево охотников много.
202. Что зарабатывает вол, поедает ленивая лошадь.
203. Бесстыжему плюнули в лицо, сказал: «Дождь идет».
204. Дали ему ерес**, а он еще подкладку просит.
205. За ковер деньги не заплатил, а расселся на середине.
206. На чужую свадьбу со своим черпаком идет.
207. Поздороваешься с ним, а он к тебе на масленицу пожалует.
208. Уступаешь ему место на палец, а он и пятку ставит.

---

* Матаг — жертвенное мясо. Угощение по случаю избавления от несчастья.

** Ерес — материал на верхнее платье.

209. Хоть ты ему палец суй в глаз, он и лица не отвернет.

210. Беззубая собака лает издали.

211. В глазах труса и кошка ночью кажется дэвом*.

212. Дома — петух, а на улице — цыпленок.

213. За мышиную норку десять червонцев дает.

214. Кто боится волка, тот не держит овец.

215. Лука не ест, чтобы сердце не щемило.

216. Напуганный черной змеей, боится и черной веревки.

217. На храброго собака лает, а труса кусает.

218. Не будь овцой — волк съест.

219. Осел знает семь способов плавания, а как воду увидит, все забывает.

220. Осел со страха быстрее коня бежит.

221. Собака у чужого порога становится кошкой.

222. Трус от страха из блохи верблюда делает.

223. Трусливая собака не охотится.

224. Велика шапка, да под ней пустота.

225. Глупый бросил в колодец камень, тысяча мудрецов не смогли его достать.

226. Дали ослу понюхать розу, он ее съел.

---

* Дэв — мифическое чудовище.

227. Для глупого один дурак лучше тысячи умных.
228. Дураку каждый день — Новый год.
229. Если бы не было ослов среди людей, ослы ценились бы дороже.
230. Когда раздавали ум, он был на чердаке.
231. На что черному мыло, глупому — наставление?
232. Осел сорок раз побывал в Иерусалиме, но остался все тем же ослом.
233. По веревке глупца в колодец не спускайся.
234. Погналась собака за собакой, а хлеб с маслом достался кошке.
235. Сам осел, а сено другому подкладывает.
236. Сам осел, а торбу на чужую шею вешает.
237. Дали копейку, чтобы заговорил, а теперь рублем замолчать не заставишь.
238. Пустая мельница и без ветра вертится.
239. Скажешь слово — он десять добавит.
240. Собака, которая много лает, навлекает на отару волка.
241. Собака лает — ветер уносит.
242. Хорошо поёшь, но на какое дерево сядешь?
243. Еще не стал петухом, а уже кричит «кукареку».

244. И опытная лиса двумя ногами в капкан попадет.
245. Как ни велик верблюд, но и его ставят на колени.
246. Он и пшеница не стоит, а хочет сойти за рис.
247. Повели верблюда ковать, и лягушки лапки вытянули.
248. Пустой колос вверх смотрит.
249. Собака бежит под тенью арбы и думает, что сама арбу тащит.
250. Хвастал горшок, что дно у него золотое. «А я откуда иду?» — удивился половник.
251. Хочет купить одну иголку, а спрашивает, почему пуд стали.
252. В берлоге медведя желудь не останется.
253. Глаз жадного насытится лишь горстью земли.
254. Есть противно, да бросить жалко.
255. Одной рукой два арбуза не удержать.
256. Скажи ему: «Мой палец — огурец», — он с солью прибежит.
257. Сказали кошке: «Твой помет — лекарство», она зарыла его поглубже.
258. Утерянная веревка всегда длиннее кажется.
259. В каждом яйце два желтка ищет.
260. В собачьей конуре жирных костей не ищут.

- 60
261. Из-за копейки мышь распотрошит.
262. Ищет дохлого коня, чтобы сорвать подковы.
263. Кто собаке хлеб не отдает, тот волку ягненка отдаст.
264. Не ест яиц, чтобы не выбрасывать скорлупу.
265. Содрав с блохи шкуру, богатым не станешь.
266. Если злой человек пристаёт к полё, то полу отрежь и выбрось.
267. Змея от своего яда поддыхает.
268. Крепкий уксус своей посуде вредит.
269. На змею плюнет — змея поддыхает.
270. Роешь другому яму, по себе рой.
271. Если буйвол заупрямится, он остановится на середине речки.
272. Как кошку ни брось, она на ноги станет.
273. Если осел заупрямится, он остановится на мосту.
274. Что ему ни говори, он своего осла погоняет.
275. Лиса от мяса далеко не уходит.
276. На моей голове бритью учится.
277. Нашел деревню без собак, без палки ходит.
278. О волке молва идет, а лиса тем временем мир разоряет.

279. Он так поделит овес между двумя ослиами, что обе доли себе оставит.

280. Он с чертом в мяч играет.

281. Он родился на семь дней раньше черта.

282. По снегу идет и следа не оставляет.

283. Собака хромает до тех пор, пока волка не увидит.

284. Хитрый ягненок семь овец сосет.

ЖИТЕЙСКАЯ МУДРОСТЬ

285. Когда у ребенка умирает мать, отец становится дядей.

286. Семья без ребенка подобна очагу без огня.

287. В радости родственников много.

288. Курица гордится крыльями, а человек — родными.

289. Родственник не заходит — чужим становится, чужой заходит — родным становится.

290. Семь свояков идут вместе по дороге и говорят: «Господи, даже поговорить не с кем».

291. Без любви, как без солнца.

292. Кольцо должно быть по пальцу, а милый — по душе.

293. Любовь не пожар, а загорится — не потушишь.
294. Нет розы без шипов, нет любви без горя.
295. Сердце не скатерть, чтобы раскрывать его перед каждым.
296. Сердце что стекло, разобьется — не склеишь.
297. В семье и каша густа.
298. На свете одно солнце, в семье один старший.
299. Дом без жены подобен мельнице без воды.
300. Если муж не по душе, то и деверя не признаешь.
301. Муж — наружная стена дома, жена — внутренняя.
302. Он и петушиного голоса еще не слышал.
303. Приобретенное в молодости — золото в старости.
304. Старый волк становится посмешищем для собак.
305. Старят не годы, а беды.
306. Я больше тебя рубашек износил.
307. Дерево плодами, человек делами познаются.
308. Человек человечностью силен.

309. Прожитое, что пролитое, — не воротишь.
310. Терпение — жизнь.
- 311. Кто смерти боится, тот покойник среди живых.**
312. Кто за горой, тот придет, а кто под камнем, тот не придет.
313. Не плачь по покойнику, позаботься о новорожденном.
314. Не плюй в колодец, еще пригодится воды напиться.
315. Пока колодец не высохнет, цену воде не узнаешь.
316. Сделай добро, брось в воду — люди не узнают, рыбы узнают.
317. Собака лает там, где ее кормят.
318. Собака на своего хозяина не лает.
319. Из моих рук ели-пили, от меня и отвернулись.
320. Крупчатку сами съели, а отруби нам оставили.
321. На коня сел — бога забыл, слез с коня — коня забыл.
322. На мои колени сел, мою же бороду щиплет.
323. Наше выпили, нас же и побили.
324. Озябшая змея первым жалит того, кто ее отогрел.

325. Родник высушили, а сами пришли воды напиться.
326. Свинью посеребрили, посадили в красный угол, а она снова полезла в грязь.
327. Скачущего коня по голове не бьют.
328. Топор, который строит дом, остается на улице.
329. Тонко спрял — дорого продал.
330. Умен тот, кто зарабатывает деньги, а кто их бережет — умнее в тысячу раз.
331. Горе дали горам — не выдержали; тогда его людям передали.
332. Несчастье может случиться и когда дома сидишь.
333. Поздно нашел, рано потерял.
334. Радость и горе — братья.
335. Счастье — не посох, чтобы его в руки брать.
336. Счастье — не товар: не продается и не покупается.
337. У каждого свое горе.
338. Бежал от дождя, попал под град.
339. Ждал хозяина — дождался волка.
340. На людей собака лает, а на нас — кошка.
341. Неудачника и на верблюде собака кусает.
342. От волка бежал, да на медведя напал.
343. Пойдет к морю — и море высохнет.

344. Раз в жизни перекрестился и то глаз выколочил.
345. Только танцевать научились— свадьба кончилась.
346. Воробей не станет соколом.
347. Змея меняет кожу, но не характер.
348. Зубы белые, но сердце — черное.
349. И муха так укусит, что опухнешь.
350. Как ни скреби осла, конем не станет.
351. Легкий арбуз бывает пустым.
352. Мала иголка, да больно колет.
353. Невелик дождь, но каждый день наполняет реки.
354. Невелик узелок, но крепко затянут.
355. Не все круглое — яблоко.
356. Не каждый в черной одежде — священник.
357. Ноская курица много кудахчет.
358. От золотого седла конь не станет быстрым, от парчового платья девушка не станет нежной.
359. От того что подойник большой, молока у коровы не прибавится.
360. Сколько бы ворона ни купалась, гусем не станет.
361. Собака не станет овцой, если даже отрубить ей хвост.

362. У скотины пятна снаружи, у человека — внутри.
363. Черная корова белое молоко дает.
364. Черная курица белые яйца несет.
365. Шерсть гладкая, но когти — острые.
366. Без соли, без хлеба худая беседа.
367. Гость ест не то, на что рассчитывал, а то, что подали.
368. Гость немного гостит, но много видит.
369. Гость пришел, гость ушел, а место свободным не осталось.
370. Для хорошего человека хлеб всегда найдется.
371. Дом не мой, а того, кто дверь откроет.
372. Если гость подождет, хозяин хлеба принесет.
373. Запоздалый гость остатки доедает.
374. Меч не сделает того, что делает хлеб.
375. Глубже посеешь — больше хлеба возьмешь.
376. День узнается с утра, а год — с весны.
377. Для хлебороба черная земля — постель, а сухой камень — подушка.
378. Днем раньше посеешь — неделей раньше скосишь.
379. Если в сите нет муки, не будет и отрубей.
380. Если земледелец не будет гнуть спину, посеяны его будут расти криво.

381. Если летом крестьянин отдыхает, зимой скотина поддыхает.

382. Какова земля, таков и хлеб.

383. Когда нет лошади — и мул хорош.

384. Коня у кормушки пожалей.

385. Кто весной спит, тот зимой плачет.

386. Кто поле пашет, тот его и засекает.

387. Кто рано сеет — семян не теряет.

388. Летний день за зимнюю неделю.

389. Март прошел — забота прошла.

390. Молоко у коровы на языке.

391. Удел хваленного коня — крестьянская телега.

392. Усердие и ремесло — братья.

393. Хорошая лошадь не имеет цены, а плохую — даром не бери.

394. Вместе с сухим и сырое сгорает.

395. Вода себе дорогу всегда найдет.

396. Вода утечет, песок останется.

397. Волк и ягненок по одной стезе не ходят.

398. Вокруг муравейника ничего не растет.

399. Град бьет и поле праведника, и поле грешника.

400. Давул и зурна * слаще звучат издали.

---

* Давул и зурна — музыкальные инструменты.

401. Дерево у воды быстро растет, но и быстро стареет.
402. Если однажды по канаве текла вода, поте-чет и вторично.
403. Есть птицы, чье мясо едят, а есть птицы, что сами мясо едят.
404. Из круглых камней дома не построишь.
405. Когда бык падает — точат ножи.
406. Когда всходит солнце — тускнеют звезды.
407. Когда рушится стена — поднимается пыль.
408. Когда чабанов много — овцыдохнут.
409. Кто воду носит, тот и кувшин разбивает.
410. Кто упал в море, тому дождь не страшен.
411. На песке дом не построишь.
412. Не уколешься — розу не сорвешь.
413. Огонь маслом не потушишь.
414. Осенняя курица всегда жирная.
415. Осла сколько ни бей — мулом не станет.
416. Отара без хозяина — добыча хищника.
417. От собаки ягненок не родится.
418. Паршивое стадо много корма переводит.
419. Плохо перезимовавший скот хозяина пинает.
420. Побитую дождем ниву и град бьет.
421. Поспевшая летом груша не видит осени.
422. Проточная вода не собирает грязи.

423. Сегодняшнее яйцо лучше завтрашней курицы.
424. Свинья всегда свиньей остается.
425. Словами пустую торбу не наполнишь.
426. Собаку овечьей кишкой не связывают.
427. Собаку силой на охоту не погонишь.
428. Спелая груша на землю смотрит.
429. Так не бывает: и коза справная, и стог целый.
430. У осла о весне не спрашивают.
431. Утопающий и за змею ухватится.
432. Чеснок не бывает сладким.
-
433. И я грешен, и ты грешен, а кто пойдет в рай?
434. Песен много знаю, да голоса нет.
435. Правда суда не боится.
436. Право есть, да закона нет.
437. Свидетель лисы — ее же хвост.
438. Согрешил Айрапет, а наказан Карапет*.
439. Справедливому нет наказания.
440. У рыбы спросили: «Какие вести с моря?» — «Вестей много, да рот полон воды», — ответила та.

---

* Айрапет, Карапет — мужские имена.

441. Верблюд своего горба не видит.
442. Если бы лысый умел врачевать, он сначала подумал бы о своей голове.
443. Змея, которая меня не жалит, пусть живет хоть тысячу лет.
444. Какая мне польза от того, что в Багдаде много хурмы?
445. Курица соседа кажется упитанней.
446. Назначили вола старостой. «Сеновал принадлежит одному мне», — сказал он.
447. Назначили осла кузнецом, он первым себя подковал.
448. Никто не признается, что его простокваша кисла.
449. Осел не ест из своей ноши.
450. Раз меня нет в раю, пусть там хоть осел кувыркается.
451. Свеча не освещает своего основания.
452. Свое горе забыл, о чужом горюет.
453. Свое дерево в жажде томится, а он чужое поливает.
454. Сперва вонзи себе иголку, потом другому— шило.
455. У одного горела борода. «Погодите тушить, погреюсь», — сказал другой.
456. Чужим хлебом сыт не будешь.
457. Все оглядываются на время, только время ни на кого не глядит.

458. Не засучивай шаровары, пока не придешь к реке.

459. Не откладывай на завтра дело, которое можно сделать сегодня.

460. Пока нож принесли, бык сам подох.

461. Пока Шушан * наряжалась, служба в церкви кончилась.

462. После пожара по воду не бегут.

463. Пока в воду не упадешь, плавать не научишься.

464. Потеряв быков, не запирают хлев.

465. Садись на верблюда, пока он на коленях, потом будет поздно.

466. С курами ложись, с петухами вставай.

467. Черная змея в черный день рождается.

468. Ягненка хвалят весной, а цыпленка — осенью.

469. Голодной курице просо снится.

470. Из одного и того же цветка змея берет яд, пчела — мед.

471. Каждому говорящему нужен слушатель.

472. Каждый баран за свою ногу висит.

473. Каждый горшок находит свою крышку.

474. Каждый петух на своей мусорной куче властелин.

---

* Шушан — женское имя.

475. Кривой дырке — кривой клин.
476. Кто торгует верблюдами, тот должен иметь высокие ворота.
477. Курдюк для овцы не друг.
478. Курица взлетает не выше насеста.
479. Лошадь по поступи узнают, а девушку — по взгляду.
480. Медведя узнают по лапам, а лису — по хвосту.
481. Могила осла — желудок волка.
482. Овца думает о своей голове, мясник — о курдюке.
483. От собаки родится щенок, от соболя — соболь.
484. Печень овцы ест чабан.
485. Пчела приносит мед, а жук — навоз.
486. То, что приносит вода, вода и уносит.
487. Тебе, дочка, говорю, а ты, невестка, слушай.
488. Угощение бахчевника — либо дыня, либо арбуз.
489. Хозяин горюет о том, что волк унес, а волк — об оставленном.
490. Читали волку евангелие. «Поторопитесь, — сказал он, — а то отара за горизонт уходит».
491. В бесплодное дерево никто камней не бросает.
492. Дождь идет над морем.

493. Кто с вороной дружит, будет и в навозе копать.
494. Кто ест левой рукой — не насытится.
495. Кому мед продавать, тому и пальцы обли- зывать.
496. От злого глаза и камень трескается.
497. Утоляющего жажду не укусит даже змея.
498. В стойле осла коля не держат.
499. Если ты лысый, реже снимай шапку.
500. Кто быстро идет, тот скоро устает.
501. Кто сам упал — не плачет.
502. Нагибая дерево, подумай о своей голове.
503. Назидание не шило, в голову не воткнешь.
504. Не поднимай камень, который тебе не под силу.
505. Не ухватился за гриву, не хватайся и за хвост.
506. Обе ноги в один башмак не сунешь.
507. Один цветок не делает весны.
508. Под голубя змеиных яиц не клади.
509. Собаку держат, чтобы лаяла.
510. Что горько зарабатываешь, то сладко ешь.
511. Без облака дождя не бывает.
512. Без солнца роза не распускается.

513. Когда змее приходит время подыхать, она ложится посреди дороги.
514. Когда нет соли, овцы облизывают камни.
515. Когда хлеб дорог — смерть дешевле.
516. О кувшин не ударишь — звона не услышишь.
517. Если с утра встретил попа, день твой будет неудачным.
518. Знакомый черт лучше незнакомого ангела.
519. Знаю силу икон: сам их писал.
520. Из одного дерева и икона, и лопата.
521. Поп — свое, черт — свое.
522. Свечой и ладаном даже святых проведешь.
523. Сверху — сутана, снизу — сатана.
524. Снаружи — поп, а внутри — черт.
525. Что попу отдал, что волку в пасть бросил — все одно.
526. Битый горшок два века живет.
527. Божьему «завтра» нет конца.
528. Бывает и овца съедает волка.
529. Быстро хожу, говорят «бешеный», медленно хожу, говорят «голодный».
530. В новом кувшине вода всегда холодная.
531. Год подобен одному дню.

532. Если верблюд ест неизвестную ему траву, значит, у него болит голова.
533. Змея всюду ходит зигзагами, а перед своей норкой выпрямляется.
534. И глаз лишились, и глазной боли.
535. Из лап голодной кошки мышь не ускользает.
536. Из любви к яичнице сковороду целует.
537. Из слепого глаза слеза не течет.
538. Кошка недобрых снов не видит.
539. К чему нам золотой таз, когда в него плевать придется.
540. Лучше быть косым, чем слепым.
541. Маленькой заплатой большую дыру не прикроешь.
542. Медведь обиделся на лес, а лес знать того не знает.
543. Мертвого льва и ишак ногой пинает.
544. Мышь и так не могла пролезть в дыру, а ей к хвосту еще и метелку привязали.
545. На мою собаку в обиде, а в меня камень кидает.
546. Насильно раскрытая роза не имеет запаха.
547. На двух глупцов хватит и одного ума.
548. На смиренного осла двое садятся.
549. Не из одной семьи, но одной судьбы.
550. Немой глухому псалом читает.
551. Не хотела курица идти на свадьбу, ее туда за крылышко потащили.

552. Одна и та же овца и черного ягненка родит, и белого.
553. Осла пригласили на свадьбу. «Наверно, попросят воду таскать», — сказал он.
554. Обмороженную ногу снегом трут.
555. Открытую посуду облизывает и собака, и кошка.
556. Плов есть — аппетита нет, аппетит есть — плова нет.
557. Плюну вверх — понаду в лицо, плюну вниз — в бороду.
558. Попыталась ворона научиться походке куропатки да забыла свою.
559. Под быком теленка ищет.
560. Река не станет грязной от того, что собака напилась из нее.
561. С лошади упал, а «но-но» не забыл.
562. Сытый голодному мелко крошит.
563. То, что искал на небе, нашел на земле.
564. Увидит глаз — захочет сердце.
565. У нас просо ест, а у других яйца несет.
566. У норы змеи растет мята.
567. Хозяин — собаке, собака — хвосту.
568. Хозяйскую овцу увел хозяин, безнадзорную — волк.
569. Чем длиннее пояс, тем короче жизнь.

Шаген ШАГИНЯН

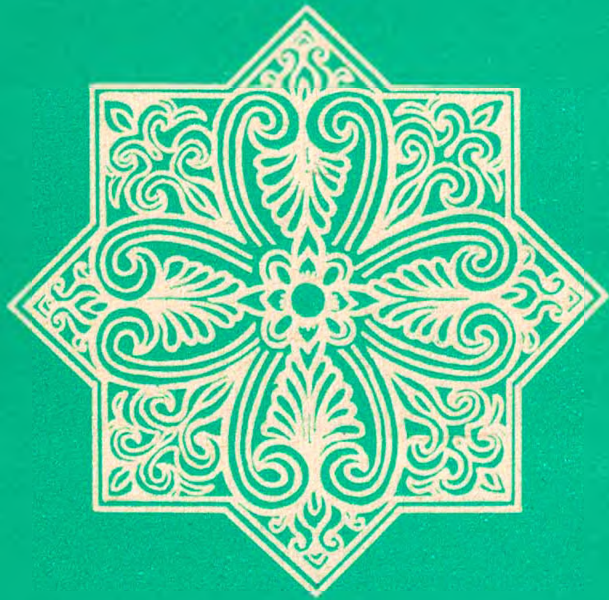
ДЕРЕВО СИЛЬНО КОРНЯМИ

Редактор Н. Х. Бабахова
Оформление В. М. Бакланова
Художественный редактор
З. А. Лазаревич
Технический редактор
В. Д. Ильченко
Корректоры Р. Ф. Мурзина,
В. Н. Пономарева

Изд. № 108/12226. Сдано в набор
25/XI 1972 г. Подписано к печати
12/III 1973 г. Формат 70 x 90/32.
Бумага тип. № 3. Объем 3,25 физ.
п. л., 3,8 усл. п. л., 3,81 уч.-изд. л.
Тираж 30 000. ПК 38139.

Ростовское книжное издательство,
г. Ростов-на-Дону, Красноармей-
ская, 23. Типография им. М. И. Ка-
линина Ростовского областного
управления издательств, полигра-
фии и книжной торговли, 1-я Со-
ветская, 57. Заказ № 207.

Цена 29 коп.

Փ

Փաթլամիշ ըլալ — պայթել, ճաթել
Փէյնակ — մենակ
Փեռատ — վատ
Փութախ — ճյուղ

Ք

Քել — ճաղատ մարդ, առանց մազի գլուխ
Քեն — ժամանակ
Քեշթել — քերթել, մաշկահան անել
Քեսեք — անասունների հոտ
Քիլիմ — գորգ, խալիշա
Քոլը — մոտը
Քոփուր — կամուրջ
Քոք — արմատ

Օ

Օզան — դետակ
Օխլյա — նիդակ
Օկայ — խորթ
Օճախլըխ — ծինելույզ
Օշիան — մեջտեղը
Օշազանոտ — տատասկափշոտ

Ֆ

Ֆառախել — ոսկեղօծել
Ֆոդ — հող
Ֆոտ — հոտ

ԲՈՎԱՆԿԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ժողովրդի բերանով	10
Մարդկային արասներ	20
Կյանքի իմաստությունը	31
Բառարան	52

Շահեն ՇԱՀԻՆՅԱՆ

ԾԱՌԸ ԱՐԲԱՏՆԵՐՈՎ Է ՈՒԺԵՂ

Խմբագիր՝ Ն. Խ. Բ ա ռ ա խ ո Վ ա
Ձևակերպումը՝ Վ. Մ. Բ ա կ լ ա ն ո Վ ի
Գեղ. խմբագիր՝ Ջ. Ա. Լ ա զ ա ը Ե ի շ
Տեխն. խմբագիր՝ Վ. Գ. Ի լ շ Ե ն Կ ո
Սրբագրիչներ՝ Ռ. Ֆ. Մ ու ը ղ ի ն ա,
Վ. Ն. Պ ո ն ո մ ա ը յ ո Վ ա

Հրատ. № 108/12226: Հանձնված է ար-
տադրության 25/XI 1972 թ.: Ստորագրված է
է տպագրության 12/III 1973 թ.: Ֆորմատ
70X90/32: Թողթ տպ. № 3, ծավալը 3,25
ֆիլդ. տպ. մամ., 3,8 պայմ. տպ. մամ.,
3,81 հաշվ. տպ. մամ.: Տիրաժ 30000:
ՊԿ 38139:

Ռոստովի գրքի հրատարակչություն

Գիեր՝ 29 կուպ.

Յալդով անել — լողալ
Յաղքն — հրդեհ
Յաշ — երիտասարդ, ջահել
Յաշուձքվա — ջահելության ժամանակ
Յառ — բարձունք, դարափ
Յասլա — մսուր

Ն

Նալ — սլացտ
Նեֆես — շունչ
Նոմայ — շատ

Շ

Շամիշ լալ — վստահել, հույս դնել
Շարժըղուն — շարժաղ ալյուր, մանր ալյուր
Շտահ — ախորժակ
Շուք — ստվեր

Չ

Չամուռ — ցեխ
Չափ դարնել — ծափ տալ
Չելերի — տեղր
Չեշիթ — տեսակ
Չիչակ — ծաղիկ
Չիպչա — հավի ձագ, ճուտ
Չիրախ — ճրագ
Չորխախ (չորվախ) — աղբյուր
Չոփլուկ — աղբանոց
Չուլան — թոկ, սպրան

Պ

Պաթխախ — ճահիճ
Պալախ — վարտիֆի փողքերը
Պալթա — կացին
Պաճախ — 1. Քայլ, 2. Ազդր
Պաշլայել — սկսել
Պապուճ — հողաթափ
Պըզով — հորթ
Պիրկեմ — նույնիսկ
Պոճիկ — բղեղ

Ռ

Ռախի — արաղ
Ռաստ գալ — հանդիպել, պատահել

Ս

Սախթ — զգուշ
Սաղըռ — խուլ
Սասլատան — առաւելոտ
Սընչի — խորամանկ, հնարագետ
Սըպտուել — աղատվել
Սըրթ — հորիզոն
Սըրմալը — ոսկեղօծ, ոսկեթել
Սիրաք — ուշ-ուշ, սակավ անգամ
Սոլ — ձախ
Սոխախ — փողոց
Սոյ — ազգական
Ստակ — փող, դրամ
Ստոխ — դեղ, բարդոց
Ստուրա — ածելի

Վ

Վըտեխ — որտեղ, ուր
Վոթիլ — թափել

Տ

Տալախ — ձեռնափայտ, մահալ
Տանա — աշառ, մոզի
Տերա — ձոր
Տըրապեղ — կարճ ոտքերով կլոր սեղան
Տըրացունել — հավասարեցնել, հարթեցնել
Տեկ — ուղտ

Յ

Յան — վարուցանք, արտ

ՈՒ

Ուլաֆ — վարսակ
Ուջարել — վերջանալ
Ումեթ — հույս

Թավշան — նապաստակ
Թեմբեկ — ծուլ
Թեմիզ — 1. Մաքուր, հստակ, 2. Բուլորը, ամբողջապես
Թեքմա — քայի
Թեքմայեկ — քայի տալ
Թիլթի — աղվես
Թողայ — ծիտ, ճնճղուկ
Թոփ — 1. Թնդանոթ, 2. Գնդակ
Թոփ անեկ — հավաքել
Թուֆթուֆալ — ափսոսալ

Ժ

Ժեք — երեք
Ժեն — իր, իրեն

Ի

Իդ — հետք
Իլինքցունեկ — լիքը լցնել
Իննադ — համառություն
Ինպես — ձրի
Իստիր — հարազատ

Լ

Լալ (ըլալ) — լինել
Լոզել — ծալել

Խ

Խաթըռ — 1. Ջորի, 2. Պատիվ, հարգանք
Խալսել — գրկվել, ազատվել, վերջացնել
Խարա — ապառաժ, ժայռ
Խամչի — մտրակ
Խայրաթ — եռանդ, ջանասիրություն
Խանաթ — թև
Խաշաղեկ — մաքրել քերոցով
Խառիսա — 1. Խոտանոց, 2. Գյուղատնտեսական մեքենաների
և գործիքների պրիմիտիվ պահեստ
Խառղա — ազոավ
Խասաղ — մսազործ
Խասենթ — հոգս, դարդ
Խարավուլ — պահակ, պահապան
Խափախ — խուփ, կափարիչ, ծածկոց

հափխան — թակարդ
հաֆես — վանդակ
հրոթիշ — դմակ
հոթել — մտցնել, խրել
հոլայ — հեշտ
հոյան — հազար
հոշթիւ — կառուցել, շինել
հոշխառ — արու ոշխար, խոյ
հոռոզ — աքլոր
հուլի — դառ
հում — ավազ
հուննա — ավազան

Կ

Կալաճի — խոսակցություն, ղրույց
Կանաւ — առու
Կենե — կրկին, դարձյալ
Կույզ — աշուն
Կույզվան — աշնանային
Կուպրա — գոմաղբ

Հ

Հեսազ — հաշիվ

Ձ

Ձան — ձայն

Ճ

Ճամ — աղակի
Ճեմը — միայն, սոսկ
Ճըմըռել — տրորել

Մ

Մայրամ-խոտ — անանուխ, դաղձ
Մեմը — մի անգամ
Միսաֆիր — հյուր
Մորի — անտառ
Մուսուրթ — մսուր

Յ

Յալ — բաշ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

Ա

Ազգայար — բակ
Ալաճա — գույնզգույն, ճամուկ
Ախսայել — կաղեկ
Ակոա — ատամ
Ակոավուշ — ատամները թափած
Աղեկ — լավ
Աճըովել — կեղտոտվել
Այուվ — արջ
Անքրման — հաղարից մի անգամ, մի անգամ
Առան — գոմ
Ասլան-խափլան — առյուծ
Ավ — որս
Ավլամիշ ըլալ — թավալվել
Ավուճ — բուռ, ափ
Արաբախափսա — դարպաս, բակի դուռ
Արտուրալ — շտապել

Բ

Բահեր — գարուն
Բահերվան — գարնանային
Բաղա — գորտ
Բաջանախ — քենակալ
Բարկենանք — բարիկենդան
Բեկ — բահ
Բոդանա — լոր
Բոլոջիկ — երիկամ
Բուռչախ — կարկուտ
Բուք — ձյուն

Գ

Գոմես — հավի բուն

Դ

Դեմիրջի — դարբին

Դիժար — դժվար

Դորոս — տուրակ

Դոշակ — ներքնակ

Դուկու — կորեկ

Ե

Եղնա — հորաքրոջ, մորաքրոջ կամ մեծ քրոջ աճուսինը

Եճ — ուտելեղեն

Եսիր — ստրուկ, գերի, ծառա

Զ

Զարար — վնաս

Զենիհաթ — արհեստ

Զենկին — հարուստ

Զենկինութիւն — հարստութիւն

Զըխի — արագ, շուտ-շուտ, շտապ

Զըրըրվել — քանդվել, փուլ գալ

Է

Էկեռ — թամբ

Էկեր — էթե

Էճեկ — աշխատանք

Էջել — օրհաս, մահվան ժամը

Ը

Ըյնել (իյնել) — ընկնել

Ըոինդ — լավ

Թ

Թաթավ — անձրև

Թալեքե — սալ

Թապլել — դեն գցել

Թավա — տապակարան

Թավան — ձեղնահարկ

553. Էշին հարսնի՜ կանչեցին. «Ջուր կրող շունին գայե՛ր» ասաց:

554. Պաղեսուցած սափը բուժով կրճմըլուն:

555. Բաց ամանը շունն ալ կըլըգե, կատուն ալ:

556. Փիլաֆ կա՛ շտահ շիկա,
Շտահ կա՛ փիլաֆ շիկա:

557. Վար բուժնում միբուժրս է,
Վեր բուժնում՝ էրեսրս է:

558. Խառղան բողանային պես ուզաց քալել, իրեն վարֆի ալ մոռցավ:

559. Եզին տակը պըզով կրփընտըռե:

560. Շունին շուր խըմածով օգանը շի անըովի:

561. Զինն բնկավ, «նո-նո»-ն շըմոռցավ:

562. Կուշտը քաղցածին մանդըռ կըբըշղե:

563. Էրկինֆեն փընտըռածը գետինեն գըտավ:

564. Աշֆըղ կըտեսնու,
Սիրտըղ կուզենա:

565. Մեր տունը կորեկ կուտե,
Ուրիշին տունը հավկիթ կածե:

566. Օցին ծակին դեմը մայրամ-խոտ կրփըսնի:

567. Տերը՝ շունին,
Շունը՝ պոչին:

568. Տերով օշխարին տերը տարավ,
Անտերին՝ գալը:

569. Գոտիդ ինչքան էրկան լա, կյանքդ անճան
կարն կըլա:

525. Հա տերտերին տուվիլ իս,
Հա գալին բերանը ձրգիլ իս:
526. Կոտոած փարչը էրկու կյանք կասրի:
527. Աստծու «վաղը» շուջարի:
528. Կըլա, որ օշխարն ալ գալ կուտե:
529. Խարի կըբալիմ՝ կատղած է կասին,
Կամաց կըբալիմ՝ քաղցած է կասին,
530. Նոր փարչին մեշը ջուրը միշտ պաղ է:
531. Տարին մեկ օրվան պես բան է:
532. Տևեն շրկերած արուտը ուտենը՝ գըլոխը կը-
ցավի:
533. Օցը ամեն տեղ ծուողի-մուողի կըբալե, իրեն
բունին դեմը կըշըտկընա:
534. Աշխեն ալ խալսանք, աշխի ցավեն ալ:
535. Քաղցած կատուին նանկեն մուկ չի սըպտըոի:
536. Ձըվածեղին սիրուն թավային տակը կըպաքեն:
537. Կուր աշխեն արտըսունք չի գա:
538. Կատուն գեշ էրածներ չի տեսնու:
539. Ինչ անիմ օսկի լագանը, որ մեշը պիտ թուփ-
նում:

540. Խրլի լասնը, բոռ էղածեղ ըոհնդ է:
541. Փոփրը կարկրտանով մեծ ծակ շիս փակի:
542. Այուվը մորիեն խոռովիլ է, մորին խաբեր ալ չէ:
543. Սատկած ասլան-խափլանին էշաֆն ալ կը-
թեֆմայե:
544. Մուկը անպես ալ ծակը շէր մեկներ, ցախավե-
լըն ալ տահա պոչեն կապեցին:
545. Իմ շունիս վրահն նեղացիլ է, ինձի քար կը-
ֆաշե:
546. Էրկու խեին՝
Մեկ խելոֆ:
547. Զոռով բացված վաշդը ֆոտ շի ունենա:
548. Յիվաշ էշաֆին էրկու հոգի կընըստին:
549. Մեկ տունի շինֆ,
Մեկ հալի ինֆ:
550. Մունջը սաղըրոին սաղմոս կըկարդա:
551. Հավն ալ խիստ շուգե հարսնիֆ էշթալ, համա
խանաթեն բըռնած կըտանին:
552. Մեֆատ օշխարեն սև խուզի ալ կըլա, ներմակ
ալ:

496. Չար աշխեն քարը վաթլամիշ կըլա:
497. Ջուր խըմող մաշղուն օցը պիրկեմ շի կընի:
498. Էշին յասլան ձի շին բըռնի:
499. Քել իս՝ գըղակըղ սիրաք հանն:
500. Զըխի քալողը շուտ կըհոգնի:
501. Ինքը իյնողը շիլա:
502. Մաղը կընըկիսը, գուլխուդ վըրան ալ միտք առա:
503. Խըրատը բիգ շէ, որ գըլոխը խոթիս:
504. Քու ուծեղ վեր քար մի վերցունու:
505. Յալեն շիրըռնեցիր, պոշին մի էրկըննա:
506. Էրկու ոտքըղ մեկ պապունի մեջ շիս դընի:
507. Մեկ հատ շիշակով բահեր շի գա:
508. Աղվենիքին տակը օցի հավկիթ մի դընի:
509. Շունը կըբըռնին հաշելու համար:
510. Գիծար վաստըկածըղ համով կուտիս:
511. Առանց ամոլ քաքավ շիլա:
512. Առանց արև վաշղ շի բացվի:

513. Օցին էջելը մոտկրնանը, համփու վրա կը-
պակի:

514. Այ շիլանը, օշխարհերը բար կըլըզին:

515. Հացը բանկրնանը,
Մահը կաժըննա:

516. Փարշին շիգարնիսնը, ձանը շիս լրսի:

517. Սապախտըվանեն տերտերին ոսստ էկարնը,
օրդ անհաշոզ պիտլա:

518. Մանոթ սատանան անձանոթ հրեշտակեն
ըոինդ է:

519. Սուրփին գորոթինը ես գիտիմ՝ ինքըս նկարիլ
իմ:

520. Սուրփն ալ, բին ալ մեկ փատե ին:

521. Տերտերը իրենը,
Սատանան՝ իրենը:

522. Մոմով ու խունկով պիրկեմ սուրփերուն կը-
խափիս:

523. Վըրայեն սուրան է,
Նեստիեն՝ սատանա:

524. Դուրսեն ֆահանա,
Ներսեն՝ սատանա:

468. Խուզին բաներին կրգովին,
Չիպչան՝ կույզին:
469. Քաղցած հավին էրածը կորեկ էկիլ է:
470. Մեկ շիշակեն օցր աղու կրքամե, մեղուն՝
մեռոլ:
471. Ասողին ալ լրսող պետմ է:
472. Ամեն օշխար իրեն պանախեն կրկախին:
473. Ամեն փարշ իրեն խավախը կրգուտնու:
474. Ամեն խոռոզ իրեն շոփլուկին վրբան օր է:
475. Ծուռ ծակին՝
Ծուռ կալիչֆ:
476. Տևեյով սոռոտուր անողը
Արաբախափսան բաձրո պիտ բրոնե:
477. Խրոթիշը օշխարին բեռ չէ:
478. Հավին թրոշելը մինչև ամամանն է:
479. Չին ճանչրցիր ֆավածֆեն,
Իսկ աղշիկը՝ նայվածֆեն:
480. Այուվը կիմացվի թաթեն,
Իսկ թիլֆին՝ պոշեն:
481. Էշին գերեզմանը գալին փորն է:

482. Օշխարը գրլոխին դարդին է,
 Խասապը՝ դրմակին:
483. Շունեն շուն կըցըննի,
 Սամուրեն՝ սամուր:
484. Օշխարին բոլոջիկը շոբանը կուտե:
485. Մեղուն մեղ կըբերե,
 Պոնիկը՝ կուպրա:
486. Զուրին բերածը շուրն ալ կըտանե:
487. Աղջիկըս, ֆեզի ասիմ,
 Հարսըս, դուն հասկըցիր:
488. Բոստանջիին տալուն յա սեխ է, յա ձըմբուկ:
489. Տերը գալին տարածին կըրուֆթուֆա,
 Գալը՝ թողուցածին:
490. Գալին գուլխուն շարական կըկարդային. «Ար-
 տուրացե՛ք, ասաց, շենե ֆեսեքը սրբթեն կանցնի»:
491. Անպրտուղ ծառին ֆար ֆաշող չիլա:
492. Թաթավը ծովին վըրան կուգա:
493. Խառոպային հետ բարեկամցողը կուպրա ալ
 պիտ խառնե:
494. Սոլ ձեռքով ուտողը չի կըշտանա:
495. Ով մեղ կըծախե, նա ալ մատը կըլըգե:

440. Զուկին հարցուցին. «Ծովեն ի՞նչ խաբեր ունիս»: «Խաբեր շատ ունիմ, համա բերանըս իլինճ ջուր է» ասաց:

441. ՏԼԵՆ իրեն կուզը շի տեսնիլ:

442. Հընարը լարնը, ֆելը իրեն գըլոխին հար կաներ:

443. Ինձի շիկընող օցը կուզենը հազար տարի թող ապրի:

444. Ինձի ի՞նչ օգուտ, որ Բաղդադը շատ խուումա կա:

445. Դիրացիներն հավը գեր կերեա:

446. Եզին տանուտեր դրին, «խառխային տակի խոտը սաղ իմիսն է» ասաց:

447. Էշին դեմիրշի հընտոնցին, հա առշինը իրեն հալից:

448. ՄԵԿ մարդ շասի, որ իրեն մածունը բուրու է:

449. Էշը իրեն բեռն շուտի:

450. Ես առֆայութին շիյնելես Լտե, հուն կուզենը էշը ավլամիշ թուա:

451. Չիրախը իրեն տակը լուս շանի:

452. Իրեն ցավը մոռցած,
Ուրիշին դարդը կուլա:

453. Իրեն ծառ կրչորնա, ուրիշինը կրչրբէ:
454. Առշինը քեզի ասեղ խոթէ,
Անկից ուրիշին բիզ կրխոթիս:
455. Մեկին միրուր կրվառեր. «Կայնեցեք, մի ան-
ցումուր, տաքնամ» — ասաց մեկալր:
456. Ուրիշին հացով շիս կրշտանա:
457. Ամենը ժամանակին կրնային,
Ճեմը ժամանակը մեքատին ալ շի նայի:
458. Զուրին շիհասած պալախըզ մի լոզի:
459. Ասորվան բանը վազվան մի ձրզի:
460. Մինչև դանակ բերին, եզր ինքր սատկեցավ:
461. Մինչև Շուշանը հազվեցավ, ժամեն էլլան:
462. Զուրը շիյնիսնը, յալով շիս սորվի:
463. Յազրնեն էտև ջուրի շին վազի:
464. Եզր տանելներեն Էտքր առանը շին գոցի:
465. Հեծիր տեխին քանի շոքած է,
Չենն վերջը ուշ կրլա:
466. Հավերուն հետ պառկե,
Խոռոզներուն հետ տեղեղ էլ:
467. Ան օցը սև օր կրծընվի:

405. Եզր ըյնիներ, դանակները կըսըրին:
406. Արեւը էլլենը, աստըխները կըմըգորին:
407. Պատը գըրչըվինը, թոզ կեւլէ:
408. Չոբանը շատ լանը, օշխարը հարամ կըսատկի:
409. Զուրը ով կըկըրէ, նա ալ փարչը կըկոտոնէ:
410. Զուրը ըյնողը թաթավէ շի վախենա:
411. Խումին վըրան տուն շին խոշթի:
412. Ձեռքը շիծակելէ վաշղ շիս փետի:
413. Կըրակը Եղով շին անցունու:
414. Կույզվան հավը միշտ Եղոտ կըլա:
415. Էշին ինչֆան ալ ծեծիսը խաթըռ շի դառնա:
416. Անտեր ֆեսեֆը գագանի փայ է:
417. Շունեն խուզի շի ցըննի:
418. Ույուզոտ ֆեսեֆը շատ կեր յոխ կաննէ:
419. Ձըմենեն գոռով բահեր էլլած տավարը տե-
րոշը կըթեֆմայէ:
420. Թաթավին ծեծած ցանը բուռչախն ալ կըծեծէ:
421. Ամառվան հասած տանձը կույզ շի տեսնու:
422. Վագած ջուրը աղտ թոփ շանի:
423. Ասօրվան հավկիթը վաղվան հավեն աղեկ է:

424. Խոզը միշտ ալ խոզ կըմընա:
425. Խոսքերով պարապ դոբոան շիս իլինգունու:
426. Շունին ոշխարի աղեքով շին կապի:
427. Շունին գոռով ավի շիս տանի:
428. Հասած տանձը գետին կընայի:
429. Հեմը ածը գեր, հեմը ստոխը սաղ շի ւա:
430. Էշին բահերվան վըրայով շին հարցունու:
431. Զուրը ըյնողը օցին փաթթըվիլ է:
432. Սըխտորին անուշը շիւա:
433. Ես ալ մեղավոր իմ, դուն ալ մեղավոր իս,
Հապա աոքայութին վո՞վ պիտ էշթա:
434. Երգ շատ գիտիմ,
Համա ձան շունիմ:
435. Շիտակը օրենքե շի վախենա:
436. Իրավունք կա,
Օրենք շիկա:
437. Թիլֆիին վըկան իրեն պոշն է:
438. Մեղքը գործից Հայրապետը,
Ջերմեն քաշից Կարապետը:
439. Շիտակին պատիժ շիկա:

375. Խորունկ ցանիս,
Շատ հաց կառնիս:
376. Օրը կիմացվի առատվանէ,
Իսկ տարին՝ բահերվանէ:
377. Հողագործին համար սև ֆողը դռշակ է, չոր
բարը՝ բարձ:
378. Օրով առաջ ցանիսներ,
Շաբաթով առաջ կրնձիս:
379. Մաղին վրբան ալուր շիլանը, թեփ ալ շիլա:
380. Հողագործը կրոնակը շիերկենը, նաբա ցանը
ծուռ կրփքսնի:
381. Ամառը գեղացին յալ անենը, ձրմեոր տավա-
րը կրսասկի:
382. Հողը ինչես լանը, հացն ալ անպես կրլա:
383. Ձի շեղած տեղը խաթրոն ալ աղէկ է:
384. Ձիին յասլային բովը մեղքրցիբ:
385. Բահերին բուն էղողը ձրմեոր կուլա:
386. Ով չուր կրվարէ, նա ալ կրցանէ:
387. Կանոխ ցանողը հունդ շի կորցունու:
388. Ամառվան օրը ձրմեռվան շաբաթի դիմաց է:
389. Մարաբ անցավ՝
Հոգսն ալ անցավ:
390. Կովին կաթը մուսուրֆն է (լիզույին ծարբ):

391. Գովական ձիին վերջը գեղացիին թալեֆեն է:
392. Խայրաթը և զենիհաթը մեկ ախպար ին:
393. Աղեկ ձին գին շունի,
Փեռատն ալ ինպէս մի առնու:
394. Չորին հետ թացն ալ կերի:
395. Չուրը իրեն նամփան միշտ կը գուտնու:
396. Չուրը կը վազի,
Խումը՝ կը մընա:
397. Գալն ու գառը մեկ նամփով շին էշթա:
398. Մըռչումի բունային շոբդին բան չի փըսնի:
399. Կարկուտը անմեղին ցանն ալ կը ծեծէ, մեղա-
վորինն ալ:
400. Գավուլ-գուռնային ձանը հեռույեն անուշ
կուգա:
401. Չուրին կրափի ծառը շուտ կը մեծնա, համա
շուտ ալ կը շոբնա:
402. Մեմը չուր վագած կանապեն
Էրկուտում անգամն ալ կը վազի:
403. Թըռչուն կա՝ միսը կուտին,
Թըռչուն ալ կա՝ ինքը միս կուտե:
404. Կըլոր ֆարերով տուն չիս խոշրի:

345. Մինք ալ խաղալ սարվեցանք, հարսնիքն ալ վերջացավ:
346. Թողայլեն ուրուր շիլա:
347. Սցը կաշին կրվոխե, փնուրք շի փոխի:
348. Ակոան ներմակ է, համա սիրար սև է:
349. Ճաննն ալ անպես կրկնե, որ կուտեցվորիս:
350. Էշին ինչֆան ուզենաս խաշաղե, ձի շի դառնա:
351. Թեքև ձըմերուկին մեշը պարսապ կըլա:
352. Ասեղն ալ փոքր է, համա ցափոտ կըծակե:
353. Թարավը մեծ չէ, համա ամեն օր օգանի չաւրը կավելցունու:
354. Բողչան մեծ չէ, համա ձիֆ կապած է:
355. Ալսայ կըլուրը խընձոր չէ:
356. Ամեն սև հալավովը տերտեր չէ:
357. Ածան հավը կըրկըրոան կըլա:
358. Սըրմալը Լգեռեն ձին շիլա վագուկ,
Փառչա փեթենեն աղջիկը շիլա նագուկ:
359. Կովկիթին մեծ ըլլալեն
Կովին կարը չավելնա:
360. Խաողան ինչֆան ալ լրվացփի, խազ շի դառնա:

361. Շունին պոչը կըտռելով օշխար շի դառնա:
362. Մաշդուս ալանան նեսը,
Տավարինը՝ դուսը:
363. Սև կովը ներմակ կաթ կուտա:
364. Սև հավը ներմակ հավկիթ կածէ:
365. Բուշդը ցուլուն է, համա օղունկները սուր ին:
366. Առանց սեղանի խոսք-գրույց չիլա:
367. Միսաֆիրը ինչ ուզաց ան շուտի,
Ինչ տաննը, ան կուտէ:
368. Միսաֆիրը փիչ կկենա, համա շատ կըտեսնու:
369. Միսաֆիրը էկավ, գրնաց,
Համա տեղը պարապ չիմրնաց:
370. Աղէկ մաշդու համար հաց միշտ կըգրտնրվի:
371. Տունը իմիսը չէ,
Ով դուրը բացից նարանն է:
372. Միսաֆիրը սապրո անենը,
Տանտերը հաց կըրբեն:
373. Ուշ էկած միսաֆիրը մընացածը կուտէ:
374. Հացին արածը թուրը չանի:

319. Իմ ձեռքէս կերան-խըմեցին,
Ինձիմենն ալ էրես դառնուցին:
320. Շարմըզունը իրենք կերան,
Թեփը մեզի թողուցին:
321. Ձիին նըստար, աստված մոռցար,
Ձիեն ընչար, ձին մոռցար:
322. Իմ ծունկիս նըստիլ է,
Իմ միրուփըս կըփեատէ:
323. Մերը խըմեցին,
Մեզի ալ ձեձեցին:
324. Փատցած օցը առշինը տաֆցունողին կըկընէ:
325. Չորխախը բոռացուցիլ ին,
Իրենք ալ ջուր խըմելու կկիլ ին:
326. Խոզին ֆառախիլ ին, քարափը դրիլ ին, նա
նորեն գըլորվիլ է, սազը ընկիլ է:
327. Վազած ձիին գուլխուն շին ձեձի:
328. Տուն խոշրոզ պալքան դուս կըմընա:
329. Բարակ մանեցիք —
Թանկ ծախեցիք:
330. Ստակ վաստըկողին խելք մեկ,
Թոփ աճողինը՝ հագար ու մեկ:

331. Խասեվեթը սարերուն տուվին՝ շիղիմացան,
նացամեն առին, մաշղոցը տուվին:
332. Խաթեն տունը նրստած տեղըդ ալ կըլա:
333. Ուշ գրտա,
Կանոխ կորուցի:
334. Խունդումը, դուրդումը մեկտեղ ին:
335. Քախտը տայախ չէ, որ ձեռքըդ առնուա:
336. Խրամեթը բարի չէ՝
Ինչ կրծախովի, ինչ կրգրնովի:
337. Ամեն մաշղ իրեն խասեվեթը ունի:
338. Քարավեն փախանֆ,
Քուռչախի ընկանֆ:
339. Տերոշը կնայեինֆ, գալին ընկանֆ:
340. Հալխին վրան շունը կրհաչէ,
Մեր վրան ալ՝ կատուն:
341. Անաշոդին տեէին վրան ալ շունը կրխագնէ:
342. Գալեն ազատեցավ,
Այուվին ոաստ էկավ:
343. Անաշոդը ծովը կեշթա՝ ծովը կըշորնա:
344. Անֆրման խաչ հանից,
Ան ալ աշֆը հանից:

291. Առանց սեր՝ առանց արև:
292. Մատնիդ մատի կորա, սիրածըդ՝ սիրտի:
293. Սերը կրակ չէ, համա կրվառի՝ շիս անցունու:
294. Առանց փուշի վաշղ շիլա,
Առանց դրրդում՝ սեր:
295. Սիրտը տրտապեզ չէ, որ ամենին առչեր բա-
նաս:
296. Սիրտը համի պես բան է. կրկուտիս՝ մեմ ալ
շի կրպշի:
297. Քու տունիդ փիլաֆն ալ պինդ կրլա:
298. Աշխարհին՝ մեկ արև,
Տունին՝ մեկ գլխավոր:
299. Առանց կինմաշղու տունը անշուր ջաղաչք է:
300. Էրիկրդ սիրտոճրդ շիլանը,
Չելերիիդ ալ տեսնել շիս ուզենալ:
301. Էրիկը տունի դուսի պատ է,
Կրնիկը՝ նեսի պատ է:
302. Խոռոզի ձան շիլքսած բան է:
303. Ֆաշուրֆվա ստրվածըդ ձերուրըդ օսկի է:
304. Սեր զալը շունին մասխարա է:

305. Մերացունողը տարիները չին, խասեվերքն է:
306. Ես քեզիմեն շատ շապիք մաշիլ իմ:
307. Մառը պտուղեն, մաշղը գործեն կիմացվին:
308. Մաշղըս մաշղութիևով ուժով է:
309. Ապրածըդ որածի պէս բան է՝ Ետ չիս անի:
310. Համբերությունը կյանք է:
311. Մահեն վախեցողին ապրածն ալ մեռածի սրբա է:
312. Սարին էտեր մընացողը կուգա,
Քարին տակը մընացողը չի գա:
313. Մեռնողին կտէեն մի լա,
Ծրնվածին համար հոգա:
314. Զրբհորը մի բուխնու՝
Զուր խրմելու պետք կուգա:
315. Մինչև շորխախը չիչորնա,
Զուրին գինը չիս գիտնա:
316. Աղեկութին արա, ջուրը ձրգե,
Հալխը չիմանանը, ձուկերը կրտեսնուն:
317. Շունին վրտե կրկերակրին, հա հոն ալ կրհաչե:
318. Շունը իրեն տերոշը վրտան չի հաչի:

269. Օցին վրան բումնունը, օցը կըսասկի:
270. Ուրիշին փոսը կըփարիս,
Քու բոյիդ շափ փորէ:
271. Գոմեշին իննաղը ջուրին օշքան կըբըռնէ:
272. Կատուն ինչես ալ քապլիսնը, ոտքի վրա կըյնի:
273. Էշուն իննաղը բոփուրին վրան կըբըռնէ:
274. Գուն ինչ կուզիս սաս, նա կենէ իրեն էշը կըբըռնէ:
275. Թիլփին միսն հեռու շէշքա:
276. Իմ գուլխուս վրան քրաշել կըսորվենա:
277. Առանց շունի գեղ զըտիլ է,
Առանց տայախ կըմանգա:
278. Գալին անունը կըբալէ,
Թիլփին աշխարհ կըբանդէ:
279. Նա ուլաֆը Էրկու էշի մեշ անպես փայ կանէ,
որ Էրկու փայն ալ իրեն կըմընան:
280. Նա սատանային հետ թոփ կըխաղա:
281. Սատանայեն օխտն օր առաջ ընձայիլ է:
282. Բուրին կըբալէ, իզը բելնի շանի:
283. Շունին ախսայելը մինչև գալ տեսնելու է:
284. Սընչի խուզին օխտը օշխար կըծծէ:

ԿՅԱՆՔԻ

ԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

285. Երեխային մարը մեռնինը, հարը եզնա կը-
ղառնա:

286. Անգավակ տունը անկըրակ օշախ է:

287. Շէն օրերուդ սոյրդ շատ կըլա:

288. Հավը կըպարծենա իանօրներով,
Մաշդն ալ՝ ազգականներով:

289. Ազգականը շիգալեն-շիգալեն օտար կըղառնա,
Օտարը սրի-սրի կուգա, սոյ կըղառնա:

290. Սխտը բաշանախ մեկ նամփով կեշքան. «Տեր
աստված, մեկ մաշղ շիկա, որ հետը կալանի
անինք» կասին:

240. Շատ հաշող շունը ֆեսեֆին վրբան գալ կը-
բերե:

241. Շունը կըհաշե,
Քամին կըսանե:

242. Անուշ կըլեզիս, համա նայինք, ո՞ր ծառին
պիտ նըստիս:

243. Տահա խոռոզ Լիսաձ չէ, ծուլուրուլու կըկանչե:

244. Ծեր քիլֆին ալ Լեկու ոտքով խափխան կիյնի:

245. Տենն ալ մեծ է, համա ծունկեշոք կըբերին:

246. Գուկույի արձեք չունի,
Բրբինձի տեղ ծախվել կուզե:

247. Տենին նալելու տարին, բաղաներն ալ քարե-
րը Լեկընցուցին:

248. Պարսպ գրթխը (հասկը) վեր կընայի:

249. Շունը արարային շուֆին կըվազե, գիտե քի
ինքը արարան կըհաշե:

250. Փարչը կըպարծենար, որ տակը օսկի է. «Ես
վրտե՞խեն կուզամ հապա» — հարցուց շերեփը:

251. Թեք ասեղ կուզե առնել, Լեկաքին փուրը ինչ
արժածը կըհարցունու:

252. Այուվին բունը կաղին չի մընա:

253. Ագահ մարդուն աշքը մեկ ավուն հողը կրկըշ-
տացունէ:
254. Ուտելու շիլա, քապլելն ալ մեղք է:
255. Մեկ ձեռքով էրկվատ ձրմերուկ շիս բըռնի:
256. Մատըս խիար է ասա, ազը կառնու, կըվագէ:
257. Կատույին ք...դ նար է ասին, նա տահա խո-
ռունկ քաղից:
258. Կորած շովանը միշտ էրկան կերեա:
259. Ամեն հավկիթի մեջ էրկվատ դեղնուցք կը-
փընտըռն:
260. Շունին բունան էզոտ օսկոռ կըփընտըռն:
261. Մեկ քապիկի համար մուկ կըմոշքէ:
262. Սատկած ձիին ոտին տակը նալ կըփընտըռն:
263. Շունին հաց շիտուվողը
Գալին խուզի կուտա:
264. Հավկիթ շուտի, որ կընեպը շիքապլէ:
265. Լու քեշքելով շիս զենկըննա:
266. Գեշ մաշղու կըպած փեշրդ կըտոն ու քապլէ:
267. Օցը իրեն աղույեն կըսատկի:
268. Կուտուկ քացախը իրեն փարշին զարար է:

209. Անպէս մաշդ է, որ մատրդ աշֆը կոխիսնը,
էրեսը կողի շանի:

210. Ակռավուշ շունը հեռույեն կըհաշէ:

211. Վախկոտին աշֆին կատուն ալ քըշերը գև
կերևա:

212. Տունը խոռոզ է,
Սոխախը՝ չիպշա:

213. Մուկի ծակին հարու մանեթ կուտա:

214. Գալեն վախեցողը օշխար չի բըռնի:

215. Սոխ շուտի, որ սիրտը չիկըսկըծի:

216. Սև օց տեսնողը սև շուվանեն ալ կըվախենա:

217. Անվախին վըրան շունը կըհաշէ, վախկոտին՝
կըխագնէ:

218. Օշխար մի կըտոի՝ գալը կուտէ:

219. Էշը օխտը շէշիթ յալղով գիտէ, համա ջուր
տեսավ, ամենն ալ կըմոռնա:

220. Էշը վախեն ձիեն գըխի կըվագէ:

221. Ուրիշին դուր շունը կատու կըղառնա:

222. Վախկոտը անեն լույեն տև կըխոշթէ:

223. Վախկոտ շունը ավ շանի:

224. Գըղակը մեծ է, համա տակը պարսպ է:

225. Խեղ մէկ քար ձրգից ջրհորը, հազար իմաստուն շեզան հանելու:

226. Էշին շիշակ տուլին ֆոտ անելու՝ կերավ:

227. Անխելին համար մէկ խեղ հազար իմաստունն աղեկ է:

228. Խեղին ամեն օր ալ նոր տարի է:

229. Մարդոց մէջ էշեր շիլայիններ,
էշերուն գինը վեր պիտի լար:

230. Խել փայ արած քեները թավանը էղիլ է:

231. Խեղին խրատ, սեին սապոն ի՞նչ անէ:

232. Էշը քառսուն անգամ Հերսաղըմ գրնաց, կենն մրնաց ան էշը:

233. Խեղին շուվանով ջրհորը մի մրտնի:

234. Շունը շունի էտէն ընկավ,
Կարագով հացը կատուն կերավ:

235. Ինքը էշ է, խտար ուրիշին դեմը կընըգէ:

236. Ինքը էշ է, դոքոսան ուրիշին վիզը կըկախէ:

237. Մէկ քապիֆով բերանը բացինք, շինը մանն-
քով սուս շիլա:

238. Պարսպ ջաղաչքը առանց քամի ալ կըմանգա:

239. Գուն խոսք կասիս, նա տասը կալելցունու:

180. Թեմբեկին համար շաբաթվան մեշը օխար կիրակի կա:

181. Ամարը շուֆին պակուղը ձմեռը քաղցած կրմրնա:

182. Կուզիս մեկ տարի պակեկ ձառին տակը, տանձը բերանը շիյնի:

183. Թեմբեկին համար ամեն օր ալ տուն է:

184. Թեմբեկ խուշը քարավ հավայի մեյդան կելլե:

185. Թեմբեկին ձեռները միշտ եմին կերկրննան:

186. Ամարը բանել շուգենաս,
Ձմեռը անհաց կրմրնաս:

187. Քրնհատը ու բեմբեկը մեկ ախպար ին:

188. Բան բահողին գործ շատ,
Պարապ պակուղին՝ շուֆ շատ:

189. Թեմբեկին «վաղը» շուշարի:

190. Ես աղա, դուն աղա,
Մեր ալուրը ս՞վ աղա:

191. Ճերմակ ձեռները ուրիշին աշխատանքը կրսիրին:

192. Մեող լանը հանները քաղցողեն կուզան:

193. Զուրը շիմրանողը ձուկ չի ուտի:

194. Վրտելիս մատաղ փայ անին, հա հոն շերեփ է:

195. Ազգաբեր ծուռ է, կովը կար չի տա:
196. Նաբա գործի վրայով կասին, նա կենն ուտելու հետ է:
197. Տուն շիխոշքոզը պատերը գետինեն էլլած գիտե:
198. Ալուրը մինն աղացինն,
Պախլավան ուրիշները կերան:
199. Սնկուզը շիկոտոխներ, աշը չիս ոտի:
200. Հորը բերածը կուտե,
Մորը մանածը կրհագնի:
201. Ընկած ծառը կըտոնել ուզացող շատ կրլա:
202. Եզին վաստակը բեմբել ձին կուտե:
203. Անամոքին Լեհը քուրիլ ին, «քարավ կուգա» ասիլ է:
204. Էրես տուլիլ ին, աստառ ալ կուզե:
205. Քիլիմին ստակ տուված չէ,
Ինքն ալ մեջտեղը նրստիլ է:
206. Իրեն շերեփով ուրիշին տունը հարսնիփ կեշքա:
207. Բարե կուտաս՝
Բարկենանն կուգա:
208. Մատին աեղ կանիս, նա կըրունկն ալ կրղեն:

153. Գալին հետ խուզին կրկրտրոքէ,
Տերոջր հետ ալ կրբուֆբուֆա:
154. Խարա կրտեսնու՝ ած կրղառնա,
Ջուր կրտեսնու՝ ձուկ կրղառնա:
155. Գալին՝ ամպած օր,
Գողին՝ մութ քշեր:
156. Գողը գողեն գողացալ,
Աստված վերեն գարմացալ:
157. Գողը գողին համար խաֆես է:
158. Գողը խոյանի պես բան է, բուն տեղն ալ
կրղողա:
159. Գողը խոյանի սիրտ ունի՝
Իրեն շուֆեն կրվախենա:
160. Քեսեֆին մեշը գալ մըտիլ է,
Վայը էկիլ է մեկ հատ օշխար ունեցողին:
161. Գողը տունէ լանը, եզը օնախլրխեն կրհանին:
162. Գողութիւնով գենկրննալ լարէր,
Մուկը էնկը գենկիներ կրլար:
163. Գողցած սապոնը շուտ կրհալի:
164. Գողին հետ ապրիսներ,
Գողութին կրսորվիս:
165. Ամառվան գողցողը ձմեռը կրխոստովանվի:

166. Վարպէս գողը տերոջն ալ գողութիւնով կրբռնէ:
167. Կրգումնուս, շիս ասի՝ կրգողնաս:
168. Քրջերվան գողին ցուեկը կրբռնին:
169. Գողին լիզուն կարն է:
170. Հավկիք գողցողը ձի ալ կրգողնա:
-
171. Գինին մաշղուս շի սպանի,
Շունի կյանքի կրհասցումու:
172. Ռախի-գինի, հա՛յ-հա՛յ,
Հեսար-փիբապ՝ վա՛յ-վա՛յ:
173. Ածին գինի խրմցուցին,
Գալին հետ ձեծկրվելու էլլավ:
174. Խրմեցին՝ խրնդացին,
Հեսարեցին՝ լացին:
175. Փունջը մունջին բուրբուլ կանն:
-
176. Ճաններուն կրպահպանն,
Մեղուններուն կրսպանն:
177. Կուպրային մեշենն ճամի կրտոր գըտիլ է, մար-
գըրիտ գիտէ:
178. Նա էրկու էշի մեջ ուլաֆ փայ անելու շիլա:
179. Թարավ հավայի հավերուն ջուր տուվող շատ
կըլա:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՐԱՏՆԵՐ

132. Նա խափենը, էշը ախոռեն կրկանչե:
133. Սունկուն շուվալը շի մեկնի:
134. Սուտասանը վրկան միշտ հետը պիտ քալ-
ցունու:
135. Սուտխափանը շխտակ ալ ասենը, շին հա-
վատալ:
136. Թիլֆին գոմեսին խարավուլ էղիլ է:
137. Սուտը սատանային զենիհարն է:
138. Մաբտ ամիսը մեկ օրվան մեշը օխտը կրնիկ
կրփոխե:
139. Կատուն միսին հասած չէ,
«Ասօր ուրբար է» ասիլ է:

140. Սուտ ասելով հեռու կեշքաս,
Համա ետ շիս դառնա:
141. Արարող կատօնը, նամփա ցուցունող շատ
կրլա:
142. Սուտասանին նամփան կարն է:
143. Մեմը կրխափիս, սաղ կյանքդ խափան կը-
մրնաս:
144. Քրխափիս՝ շիս մեռնի, համա մեմ ալ շին
հավատա:
145. Քրխափե, աշխն ալ շի քարքի:
146. Սուտ ասողին տունը կըրակ ընկիլ է, հավա-
տացած շին:
147. Սուտասանին շիրախը մինչև կեսգիշեր կը-
վառի:
148. Մեմը նալին,
Մեմը գամին:
149. Որին արարան նրստի, նարա խաղը կըկանչե:
150. Բաղնիք էշքանը խտունային կըհավնի,
Հարսնիք էշքանը՝ զտունային:
151. Լիզուն մեռլ է,
Սիրտը՝ լեզի:
152. Քրշերը կըգողնա, ցորեկը «սզորմի ասաված»
կասե:

111. Ասելը՝ արժար,
Լքսելը՝ օսկի:
112. Էրկան լիզուն կյանք կրկարնըցունու:
113. Բարի նուզարը ատն կրխոշքե,
Գեշը՝ կրհանդե:
114. Բարի նուզարը բահերվան օր է:
115. Խոսք կա, որ մեկ փութ մեղով ալ կույ
չիս աս:
116. Ասողը կրցանե,
Լքսողը՝ կրննե:
117. Հալխին դիմացը էշափիդ պոչն ալ մի կրտոի.
մեկը կարն է պիտ կանչե, մեկալը՝ էրկան է:
118. Գեշ խարերը շուտ տեղ կրհասնի:
119. Ասելիք շունենասնը, սուս լալը ամոթ չէ:
120. Մինչե քուրը հասավնը, լիզուն գրլոխը թը-
րուց:
121. Դանակի յարան աղեկ կրլա,
Կիզույի յարան աղեկ չիլա:
122. Անուշ լիզուն օցը ծակեն կրհանե:
123. Խոսքը խոսք կրբանա:
124. Խոսքը յանն ալ կրհանե,
Տերան ալ կրնչեցունու:

125. Խոսքը կազաւոցունու ալ, կըսպաննե ալ:
126. Խոսքը և գործը մեկ ախպար ին:
127. Խոսքը քանի բերանըդ է՝ քուկուղն է,
Բերանեդ հանեցիր՝ քուկուղը չէ:
128. Խոսքը օխլլա չէ, համա սիրտըդ կըծակէ:
129. Չովանին կրկանը աղեկ է,
Կալանիին՝ կարնը:
130. Սիմ... Սիմ... պետք է որ, Սիմավոն ասա,
Վերչացուր:
131. Կիզուն օսկոո շունի, համա շատ օսկոո կը-
կընծէ:

83. Էրկու անկաշ ունիս, մեկ բերան,
Որ էրկու անգամ լըսիս, մեմը՝ ասիս:
84. Շիտակ պատը չի զըրշըվի:
85. Գուն իմաստուն ալ լասնը, շիգիացած բանրդ
խեին ալ հարցուր:
86. Հագար սուար մեկ շիտակի շարժի:
87. Պըտղատու ծառին փութախները միշտ վար
կախված կըլան:
88. Գալին խուզի շամիշ շիս լա:
89. Շունին բերանը մատրդ մի դընի:
90. Դանակ լըգողը լիգուն կըկրտոն:
91. Կարով բերանը էրի է,
Մածունը փըշիլ է կերիլ է:
92. Սուս շուրեն սախը կեցիր:
93. Հեռու կըդընիս,
Մոտիկ կառնուս:
94. Շունին կառեն մատկըցիր,
Ձիին՝ առչենն:
95. Շունին հետ բարեկամցիր,
Տայախրդ ձեռքեդ մի ձըգի:
96. Բերանըդ բացածեդ, աչքըդ բաց:

97. Առշինը հազերը կրհեսարին, Եսքնն կեր կոտ-
տան:
98. Մեկ օրվան համփա կելլիս,
Մեկ շաբաթվան հաց առ:
99. Հեսարած օշխարը գալը շուտի:
100. Արուտը Եզին վորը շի ծակի:
101. Խրմորը ինչքան շատ լա,
Հացը անքան բոլ կըլա:
102. Խելիք միրուքեն լարնը,
Ածր մարգարե կըլար:
103. Տըհաս խելիք անշուր շաղաշք է:
104. Թըռչունին՝ խանաթ,
Աղամոշղուս՝ խելիք:
105. Խելիք բանցունուանը, գործրդ ալ շեն կեշքա:
106. Խեկն հետ քեք արածեկ,
Խելովին հետ քար կըրե:
107. Կրթությունը օսկի ապրոշան է:
108. Գիտությունը զենկիճութիճն աղեկ է:
109. Շատ գիտեալ կուգիսնը, բիշ բուն էղիր:
110. Սև գիրերը կարմիր օրեր կըրերին:

52. Ամեն գործինն ալ ծարը դիժար է:
53. Աղեկ չոբանը խոշխառեն ալ եղ կառնու:
54. Մաշղըս աշխատանքի համար ստեղծված է:
55. Մարգրիտը չամուտին մեջն ալ գինը չի կորցունու:
56. Մաշղ կա, որ աշխարհ արժե,
 Մաշղ ալ կա, որ էշու գին չունի:
57. Թեմիզ օսկին չի սենալ:
58. Կատուն ալ նեղը ըյնինը, ասլան-խափլան կը-
 դառնա:
59. Քաշությունը մաշղուս կըտեսոցունու:
60. Աղեկութինին դիմացը աղեկութին անել ամեն
 մաշղ կարող է, գեշութինին դիմացը աղեկութին
 միայն քաշը կաննե:
61. Նա սուր թուրեն էրես չի դառնունու:
62. Ամեն մաշղու սիրտի մեջ
 Ասլան-խափլան նըստած է:
63. Բարի անունը զենկիւնութինե թանկ է:
64. Բարի անունը աշխարհի գանձերեն թանկ է:
65. Անունըղ էլլածեն աղեկ է, աշքրղ էլլենը:

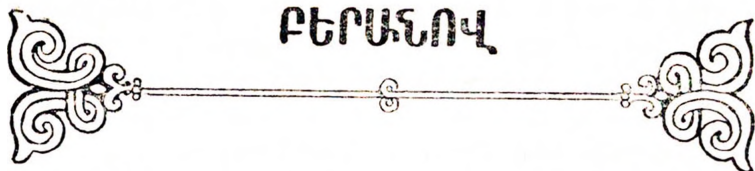
66. Շիտակ գործին վրայով փեռատ շին ասի:
67. Նամուսը ակոս շունի, համա կրկրոծէ:
68. Աշղար եղը ջուրին տակը շի մընա:
69. Ազնվությունը բազարէն շի գընվի:

70. Կախվածին տունը շովանը բերան շին բերի:
71. Տէէին դրգալով շին ջըրի:
72. Դըգալով կըրելով ծովի ջուրը շի պակսի:
73. Ձի շեղած տեղը էշն ալ աղեկ է:
74. Նմիշ շեղած ծառը մի թոթի:
75. Անցած օրին շին թուֆթուֆա:
76. Ձի շեղած տեղը էշով ջաղաշֆ էշթալը ամոթ շէ:
77. Շունին ֆարով զարնէլեղ առչով տերոջը հիշէ:
78. Մտնէլեղ առչն ինչես էլլելուդ միտֆ արա:
79. Արտուրա ձիավորին էտէն, յայան գընացողին միշտ կըհասնիս:
80. Գալին ինչֆան շուտ սպանիս, անֆան զարարը ֆիշ կըլա:
81. Ուշաղիւր լըսիսնը, շատ բան կըստըվիս:
82. Շատ գիտցիր՝ ֆիշ ասա:

23. Խելփավոր դուշմանն մի վախենա,
Անխելի բարեկամն վախեցիր:
24. Բարեկամիդ խոսիին հավատա, բու գիտցածեդ
ալ մի մնա:
25. Տուն կըզնիս, դիրացիներդ ալ նայե:
26. Թըռչունը շեն է ժեն խանարներով,
Մաշղն ալ՝ իրեն բարեկամներով:
27. Քու բարեկամներդ ունեցիր, պապայիդ բարե-
կամներուն ալ մի կորցունու:
28. Բարեկամիդ հետ ֆէֆ արա, առուտուր մի անի,
Գուշմանիդ հետ առուտուր արա, ֆէֆ մի անի:
29. Բարեկամցար՝ հավսրվեցար:
30. Համերաշխ ֆեսեֆին գալը շի վախցունու:
31. Աղեկ ին հին բարեկամը և հին գինին:
32. Քեզի շիկամեցածըդ բարեկամիդ մի կամենա:
33. Մաշղըս բարեկամներեն կընանշըցվի:
34. Օտարին՝ կեսը,
Բարեկամիդ՝ թեմիզ:
35. Բարեկամին հինը աղեկ է, մուշտակին՝ նորը:
36. Հացին մոտիկ,
Քունեն՝ հեռու:

37. Յշադանոտ տանան միշտ կուշտ կրլա:
38. Մորին շիգնացողը օնկուզի աեւ շիլա:
39. Գործը ձիի պես բան է.
Նրստար՝ գրնաց, ընշար՝ կայնեցավ:
40. Բանը հավեսով պաշլայիլ իս,
Հեսաբէ, որ գործիդ կեսը արիլ իս:
41. Գործը տասը մատերովրդ շանխանը, տասը տա-
րի կրքաշէ:
42. Մաշղըս ուզենանը, սարը սարին վրեան կը-
ղընէ:
43. Սիրտանց կայշելը գործին կեսը անել է:
44. Փարշ խոշքել շատերը կըլան, համա կոր դնել
ամեն մաշղ շիլա:
45. Կար-կար շուրը քար կըծակէ:
46. Մի արտուրա լիզույով, արտուրա գործով:
47. Բանող ձեռքը շի մուրա:
48. Բանուկ ձիին դորոսն կավելցունուն,
Թեմբել ձիին խամշին կավելցունուն:
49. Ամենեն համովը աշխատանքին արդյունքն է:
50. Աշխատանքը սարեր կըտըրացունու:
51. Աստծումեն ուզա, համա բելրդ ձեռնեդ մի
ձրգի:

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԲԵՐԱՆՈՎ

1. Հավասարակով մեկ նեֆես առերվինը, քամի կրվեանա:
2. Հավասարակով կապրիս՝ խաղաղ կապրիս:
3. Ժողովրդին ձանը քոփ փարլամիշ էղածենն ա՛մուր է:
4. Ամեն քրոչուն իրեն երամով կեշքա:
5. Գեղը կայնինը, գերան կրկոտոն:
6. Սաղ գեղին հետ եսիր քալելը փեյնակըդ հարսնիք գնացածեղ աղեկ է:
7. Մեկ ձեռքով շափ շիս զարնի:
8. Հալխին հետ սև օրըդ ալ տոն է:

9. Յախաձեւը նշկելն ալ դիժար է,
Յախերը ջնկ-ջոկ խալայ կը կոտորոքին:
10. Ամեն խոռոզի ձան իրեն բունային մեշը բաձըս
կեւէ:
11. Առանց բոխ աղարուտն ալ չի անի:
12. Պանդուխտին գերեզմանը գետնին հետ հավ-
սըրվիլ է:
13. Օտար տեղ մեկ օրն ալ տարի կը բաշէ:
14. Տունի դոշակեն աղկ դոշակ չիկա:
15. Հայրենիքը խտիր մամա է, օտար աշխարհը՝
օկայ:
16. Պանդուխտին հալը պանդուխտը կը գիտնա:
17. Պանդուխտին հացը աղու է, ջուրը՝ լեղի:
18. Խաս շիշակը իրեն ֆողին վըրան կը փըսնի:
19. Հայրենիք շունեցողը շիերգած բուլբուլ է:
20. Ծառը բոխերով ուժով է,
Մաշղըս՝ բարեկամներով:
21. Բարեկամըդ էրեսըդ կը նայի,
Գուշմանըդ՝ ոտըդ կը նայի:
22. Գիրացիների տունը հարսների ենը,
Քու դուտըդ լան բաց:

Եվ կամ, իր բազմաշարչար մայրերի բերանով հորինել մի բարի և անանձնական ազսթք, որը հետագայում Ավետիք Իսահակյանի մշակմամբ հնչեց այսպես.

...Ամենից առաջ թող Ինքը հասնի
ամե՛ն հիվանդի, հեռու ճամփորդի,
ամենն հետո թող Ինքը հասնի
քե՛զ, իմ խեղճ որդի, իմ պանդո՛ւխտ որդի...

Շատ բնորոշ է այս իմաստով նաև հայ շինականի ստեղծած «Տունը իմիսը չէ, սվ դուռը բացից՝ նարանն է» առածը, որը հյուրասիրություն հասկացողության զագաթն է հանդիսանում: Այս առածը լրիվ գնահատելու համար պետք է հիշել, որ այդ ասողը այն գեղջուկն է, որի տունը մի անգամ չէ, որ անխղճորեն այրել, ավերել ու թալանել են այդ տան դուռը բացող բազմաթիվ անկոչ հյուրերը, շկարողանալով, սակայն, ոչնչացնել տիրոջ հոգու բարությունն ու խորությունը:

Այդպիսի՝ ուրիշների համար ամեն ինչը գոհարերելու պատրաստակամ մարդը չէր կարող, իհարկե, ամբողջ սրտով շղատապարտել այն առ ու ծախի աշխարհը, որտեղ չեն ճանաչում ոչ հայր, ոչ մայր և որտեղ մարդ-գաղանը կարող էր «Իր խորովածը անելու համար հարևանի խոտի գեզը վառել...»

Չարիքի դեմ մղվող պայքարում նրան ուժ էր տալիս այն լույս հավատը, որ «գեղը կայնինը, գերան կրկտոռե» և, ինչ էլ որ պատահի, «աշխարհը պետք է աշխատավորինը լինի»:

...Ժողովրդական առածների և ասացվածքների այսպիսի ժողովածուները ցույց են տալիս ոչ միայն այն տարբեր ճանապարհները, որոնցով մեր եղբայրական ժողովուրդները հասել են իրենց այսօրվա նույն բախտին, այլև այն, բոլոր ժողովուրդների համար ընդհանուր, իզձերն ու կրազ-

ները, որոնք արագացրել են նրանց պատմութեան
ընթացքը՝ անցյալի տառապանքի անդունդից
մինչև գալիքի երջանկութեան աստղերը:

«Սև գիրը կարմիր օրեր կբերե» — ասել է հնում
մեր ժողովուրդը, շնայած իր պատմական դաժան
ճակատագրին, ստեղծելով հողևոր մշակույթի մի
ճոխ գանձարան, այդ թվում ավելի քան քսանհինգ
հազար անմահ ձեռագրեր, որոնք անփոխարինելի
ժառանգութուն են մատուցում աշխարհի բոլոր ժո-
ղովուրդներին և հանդիսանում են, Վալերի Բրյուսո-
վի խոսքերով ասած, մեր ժողովրդի «ազնվազար-
մութեան վկայականը»:

Այդ ճոխ գանձարանի մասունքներից մեկն է
նաև ընթերցողների ուշադրութեանը ներկայացվող
«Դոնի հայերի առածներն ու ասացվածքները» գիր-
քը, որը, հուսով եմ, մեծապես կօգնի ժողովրդների
հոգևոր մերձեցմանը:

Իսկ կա՞ աշխարհում այլ ինչ ազնվագույն, քան
եղբայրացումը ժողովուրդների և նրանց բառ ու
բանի:

Գ և ո Ր Գ Է Մ Բ Ն

հիմնականում պահպանել են իրենց յուրօրինակ ազգային կուլթիտը, թեկուզ նորնախիջևանցիք ունեն նաև փոխառություններ ուրիշ ժողովուրդներից: Դա բացատրվում է նրանց կյանքի հանդամանքներով, շրջապատի ստեղծած պայմաններով: Չէին կարող անհետևանք անցնել օրհասական գաղթերը Հայաստանից Մերձկասոցյան տափաստանները, ապա Արիմ և Ռուսաստան, որտեղ երկու հարյուր տարի սրանից առաջ հայերն ընդմիշտ հաստատվեցին ներքին Գոնում և հոգով հարադատացան Գոնի երկրամասին: Ստիպված լինելով գաղթել տեղից-տեղ, ապրել ուրիշ ազգերի հետ, նրանք մոռացություն են տվել իրենց սովորույթների և ավանդույթների զգալի մասը և շատ բան վերցրել նոր շրջապատից:

Ուրիշ ժողովուրդների հետ ունեցած փոխհարաբերությունը պարզացրել և հարստացրել է բանավոր խոսքը, իսկ փոխառնված առածներն ու ասացվածքները այնպես են «պատվաստվել» և ամրացել հայկական հողի վրա, որ ժողովուրդը համարում է զրանք բոլորովին ինքնուրույն ստեղծագործություն:

Հայ ժողովուրդը ոչ միայն աշխարհի հնագույն ժողովուրդներից մեկն է, այլև՝ ամենից տառապածը: Պատերազմներ, օտարերկրյա գավթիչների արշավանքներ, հալածանքներ և տեղահանություններ... և եթե, չնայած այդ ամենին, նա կարողացել է հարատևել ու հասնել իր այսօրվա վերածննդին, ապա դրանում անկասկած օգնել են նրա աշխատասիրությունն ու անհոգողությունը, ջերմ հայրենասիրությունը և դրասիրությունը, նրա մեծ հավատն ու հույսը գալիք պայծառ օրերի նկատմամբ: Եվ ամենից առաջ, նրա ինտերնացիոնալիզմը, սերը դեպի ուրիշ ժողովուրդները և նրանց հետ բարեկամաբար ապրելու հավերժական ձգտումը— ճրգ-

տում, որն այժմ իրականացել է ժողովուրդների բազմազգ մեր բնտանիքում: Բոլոր այս բարձր առաքինությունները, ինչպես մի կաթիլ ջրում, արտացոլված են ժողովրդական ստեղծագործության, մասնավորապես առածների և ասացվածքների մեջ: Միաժամանակ, հայոց պատմության հանգամանքները պայմանավորել են պանդխտության և գաղթի մոտիվները, հայրենիքի սիրո և կարոտի թեման՝ որպես ամենատարածվածը հայկական երգերում, բանաստեղծություններում, ասացվածքներում. «Ստար տեղ մեկ օրն ալ տարի կրքաշե», «Պանդուխտին հացը աղու է, ջուրը՝ լեղի», «Հայրենիքը իստիբ մամա է, օտար աշխարքը՝ օկայ», «Հայրենիք շունեցողը չիերգած բուլբուլ է», «Առանց քոքի աղարոտն ալ չի աճի» և այլն: Սըրանք կարծես արտադրված լինեն հայ ժողովրդի պանդխտության նշանավոր «կոունկ» երգից, որը դարեր շարունակ այնքան է երգվել, որ դարձել է մեր ժողովրդի անպաշտոն հիմներ, կարոտի և վըշտի հիմներ...

Հային բաժին բնկած վշտի և տառապանքի մասին է վկայում «Յավը տվին սարին՝ չղիմացավ, տվին մարդուն՝ զիմացավ» ասացվածքը: Եվ հայ ժողովուրդը ոչ միայն զիմացավ այդ դարավոր վշտին, ոչ միայն չղածանացավ դրանից, չբարացավ, այլ դարձավ ավելի մարդկային ու լայնասիրտ, ավելի նրբազգաց ու բարի: Իրավամբ՝ «Լեղեկութիւնին զիմացը աղեկութիւն ամեն մարդ կանե, գեշութիւնին զիմացը աղեկութիւն միայն քաջը կանե»:

Հիրավի, միայն քաջ ժողովուրդը կարող էր այդքան տառապանքներից հետո իր բանաստեղծ սրբու շուրթերով մրմնջալ. —

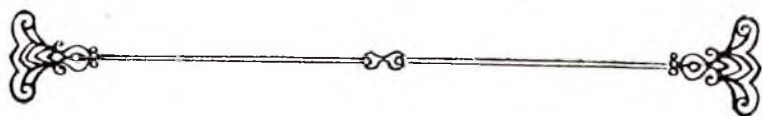
...Ով քիզի լիղի՛ պարքիվե,
Դուն տուր շաք՛ր, Սայա՛թ նովա...

Մարդ արժանեւեով է ումեզ: Առաջարանը՝ Գ. Գ. Էմինի,
1-ին հրատ. Ռոսահրատ, 1973:

104 էջ

Տիտղոսաթերթի վրա՝ Գոնի հայերի առածներն ու ասաց-
վածքները, զրի առաջ և կազմեց Շահէն Շահինյանը:

Ներկա ժողովածուն ընթերցողին ծանոթացնում է ժողովրդ-
դական ստեղծագործութեան ամենահետաքրքիր կողմերից մեկի՝
առածների և ասացվածքների հետ, որոնցում, ինչպէս մի կա-
թիլ ջրում, արտայայտել է ժողովրդի բազմադարյան պատմու-
թյունը: Ռուսական տեքստերին զուգընթաց տրվում են հայերեն
տեքստերը:

Առածներն ու ասացվածքները առանձնահատուկ տեղ են գրավում Դոնի հայերի ժողովրդական ստեղծագործության մեջ: Նրանք ջգատուն կերպով արտահայտում են ժողովրդի սոցիալ-քաղաքական և հասարակական կյանքի համարյա բոլոր երևույթները, նրա տնտեսական, իրավական և կենցաղային հարաբերությունները: Հանդիսանալով խոսակցական լեզվի օրգանական մասը, առածներն ու ասացվածքները մարմնավորել են ժողովրդական պատկերավոր խոսքի, ժողովրդական լեզվի ամբողջ հարստությունը:

Դոնի հայերը ստեղծել են բազմաթիվ խորիմաստ և բովանդակալից ասացվածքներ աշխատանքի և ուշիմության, բարեկամության և ընկերության, ամուսնության և ընտանիքի, խիղախության, հնարամտության, քաջության, արիության, ճշմարտասիրության և ազնվության մասին: Չկա գործունեության մի ասպարեզ կամ մարդկային բնավորության գծեր, որոնք արտահայտված չլինեն առածներում և ասացվածքներում:

...Իննը դար է անցել այն օրերից, երբ Դոնի հայերը՝ հալածված թուրք-սելջուկների, իսկ հետո թաթար-մանղոլների կողմից, թողեցին իրենց հայրենիքը, բայց նրանց առածներն ու ասացվածքները

ДЕРЕВО СИЛЬНО КОРНЯМИ

ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ
АРМЯН ДОНА

Записал
и составил
ШАГЕН, ШАГИНЯН

РОСТОВСКОЕ
КНИЖНОЕ
ИЗДАТЕЛЬСТВО
1973

**ԾԱՌԸ
ԱՐՄԱՏՆԵՐՈՎ Է
ՈՒԺԵՂ**

**ԴՈՆԻ ՀԱՅԵՐԻ ԱՌԱԾՆԵՐՆ
ՈՒ ԱՍԱՑՎԱԾՔՆԵՐԸ**

**Գրի առավ
և կազմեց
ՇԱՀԵՆ ՇԱՀԻՆՅԱՆԸ**

**ՌՈՍՏՈՎԻ
ԳՐՔԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
1973**

«Дерево сильно корнями»

«Дерево сильно корнями, а человек друзьями», — гласит одна из армянских пословиц. Первая ее часть стала названием сборника пословиц и поговорок донских армян, который выпущен недавно Ростиздатом. В нем более 500 пословиц и поговорок, и в каждом из них вековая мудрость наших предков, обычай народа, история древнего, но вечно развивающегося языка.

Изданная на армянском и русском языках, книжка поможет

дальнейшему сближению народов и их культур, говорит в предисловии известный советский поэт Геворг Эмин.

Сборник «Дерево сильно корнями» поступил в продажу в Чалтырский книжный магазин.

Х. КРИСТОСТУРЯН.

Наш адрес: село Чалтырь Мясниковского района Ростовской области, ул. Мясникяна, 100. Почтовый индекс 346720.

Типография № 37 Управления издательств, полиграфии и

*Свекл
позов
Д. Антвон
А. Мешан
от. З. Рустурян
Х. Крестурян
18/9. 1978*

**ԾԱՌԸ
ԱՐՄԱՏԵՐՈՎ Է
ՈՒՓԵՂ**

**ДЕРЕВО
СИЛЬНО
КОРНЯМИ**